

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

УДК 342.7–053.2:004.9

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-53>

Олег Васильович Синегубов

Національна академія правових наук України
Харків, Україна

Харківська обласна військова адміністрація
Харків, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-6362-3115>

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ «ЦИФРОВИХ ПРАВ» ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Анотація. *Цифровізація суспільних відносин зумовлює трансформацію умов здійснення прав і свобод людини та ставить нові питання перед правовою теорією і практикою. Права дітей у цьому контексті набувають особливого значення, оскільки їх здійснення в цифровому середовищі супроводжується підвищеними ризиками для приватності, безпеки та розвитку особистості. У статті проаналізовано доктринальні підходи до розуміння правової природи «цифрових прав», зокрема щодо їх місця в системі фундаментальних прав людини та можливості виокремлення як самостійної групи прав цифрової епохи. Визначено основні засади цифрового конституціоналізму та обґрунтовано його перспективність як теоретичної основи для забезпечення «цифрових прав» і визначення особливостей їх здійснення дітьми в цифровому середовищі. Встановлено, що відсутність єдності у визначенні змісту й обсягу «цифрових прав» зумовлена динамічним розвитком технологій, транснаціональним характером цифрових платформ та поступовим зміщенням влади від держав до технологічних корпорацій. Окреслено коло проблем здійснення прав дитини в цифровому середовищі, які, зокрема, пов'язані з питаннями доступу до Інтернету, захисту персональних даних, забезпечення приватності, а також проблемам шеррінгу, комерціалізації цифрового образу дитини та ризикам алгоритмічного впливу на інформаційне середовище неповнолітніх. Обґрунтовано, що забезпечення прав дітей у цифровому середовищі потребує позитивних зобов'язань держави щодо визначення меж батьківської автономії та діяльності платформ. Визначено, що принцип вбудованої безпеки є юридичним обов'язком платформ, а не технічною вимогою. Принцип найкращих інтересів дитини як суб'єктивне право, інтерпретаційний принцип та одночасно процедурна вимога оцінки впливу на права дитини є системоутворювальним для концептуалізації «цифрових прав» дітей, оскільки адресується одночасно до корпорацій, батьків та держави як носіїв відповідних зобов'язань.*

Ключові слова: цифрові права; цифровий конституціоналізм; права дитини; цифрове середовище; захист персональних даних; приватність дітей; право на доступ до Інтернету.

Oleg V. Sinegubov

National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Kharkiv Regional Military Administration
Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-6362-3115>

CONCEPTUALISING «DIGITAL RIGHTS» AND THE EXERCISE OF CHILDREN'S RIGHTS IN THE DIGITAL ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF DIGITAL CONSTITUTIONALISM

Abstract. *The digitalisation of social relations is transforming the conditions for the exercise of human rights and freedoms and raising new questions for legal theory and practice. Children's rights are particularly important in this context, as their exercise in the digital environment is accompanied by increased risks to privacy, security and child development. The article analyses doctrinal approaches to understanding the legal nature of 'digital rights', in particular their place in the system of fundamental human rights and the possibility of distinguishing them as an independent group of rights of the digital age. The main principles of digital constitutionalism are identified, and its potential as a theoretical framework for ensuring 'digital rights' and determining the specifics of their exercise by children in the digital environment is substantiated. The study demonstrates that the lack of consensus on the definition and scope of 'digital rights' is due to the dynamic development of technology, the transnational nature of digital platforms, and the gradual shift of power from states to technology companies. The article outlines a range of problems related to the exercise of children's rights in the digital environment, particularly issues of Internet access, personal data protection and privacy, as well as challenges related to sharenting, the commercialisation of children's digital images, and the risks of algorithmic influence on the information environment of minors. It is argued that ensuring children's rights in the digital environment requires positive obligations on the part of the state to define the limits of parental autonomy and the activities of digital platforms. The article also demonstrates that the principle of safety by design constitutes a legal obligation of platforms rather than merely a technical requirement. The principle of the best interests of the child as a subjective right, an interpretative principle and, at the same time, a procedural requirement to assess the impact on children's rights is fundamental to the conceptualisation of children's 'digital rights', as it addresses corporations, parents and the state as bearers of relevant obligations.*

Keywords: *digital rights; digital constitutionalism; children's rights; digital environment; personal data protection; children's privacy; right of access to the Internet.*

ВСТУП

Цифровий простір формує нову реальність здійснення прав та свобод людини. Традиційні правові теорії та конструкції виявляються недостатніми в умовах технологічного розвитку, транснаціональності платформ та зміщенням влади від держав до технологічних корпорацій. Відповідно питання про сутність, структуру та співвідношення «цифрових прав» із фундаментальними правами людини набуває самостійного наукового значення та залишається предметом дискусії. Зважаючи на вразливість дітей, їхні права потребують особливої уваги в глобальному та національному контекстах, оскільки здійснення цих прав є неможливим без відповідного правового механізму забезпечення здійснення, що набуває принципово нового змісту в умовах цифрового середовища.

В Україні основні проблеми забезпечення здійснення прав дитини в кіберпросторі визначені в Національній стратегії захисту прав дитини в сфері юстиції на період до 2028 року [56], до яких віднесено: недостатній рівень безпеки дитини під час використання Інтернету, доступність шкідливого контенту, нестача навичок безпечної поведінки в інформаційному середовищі, низький рівень поінформованості суспільства щодо кібербезпеки, недосконалість законодавства та відсутність ефективної системи надання допомоги дітям-постраждалим від кіберзлочинів. Ці виклики кореспондуються з тенденціями в правових дослідженнях, де наголошується на необхідності комплексного підходу до захисту прав дітей через забезпечення фундаментальних прав у цифровому середовищі, враховуючи освіту, гру, приватність, верифікацію віку, шерентинг, комерціалізацію образу дитини, а також збалансування захисту та участі дітей у цифровому просторі, забезпечення права на доступ до інтернету та безпечного цифрового середовища як умов реалізації інших прав.

У сучасній українській та зарубіжній правових доктринах відсутня єдність підходів до визначення правової природи й обсягу поняття «цифрових прав», їх місця в системі прав і свобод людини загалом, співвідношення та відмежування від фундаментальних прав, інформаційних прав людини, а також особливостей їх здійснення суб'єктами права, зокрема дітьми. На багатоманітності термінологічних підходів до визначення «цифрових прав» наголошують *Д. М. Белов, І. Є. Переш, І. Покорба*, які вказують на використання в доктрині різних понять для їх позначення (як українською, так і англійською, наприклад, мовами), як-от: «інформаційні права», «цифрові права», «віртуальні права», «digital rights», «internet rights», «right to communicate», «freedom to connect», що свідчить про концептуальну невизначеність відповідної категорії [35, с. 111]. У свою чергу, *О. Гиляка* підкреслює, що базові потреби людини залишаються незмінними навіть в умовах цифровізації, а тому фундаментальні права мають бути переосмислені з урахуванням технологічного розвитку при збереженні їх універсального характеру [41, с. 23, 27].

Позицію щодо самостійності «цифрових прав» як окремої групи прав людини обґрунтовує *Л. О. Тарасенко*, пов'язуючи їх виникнення з еволюцією інформацій-

ного права та появою «абсолютних цифрових прав», що можуть реалізовуватися виключно в цифровому середовищі, як-ото права на доступ до Інтернету, на цифрове самовизначення, на цифрову свободу, на акаунт, вебсторінку, доменне ім'я, віртуальний образ, віртуальні активи, на «забуття», тощо [63, с. 125, 127, 132]. *О. В. Петришин* та *О. С. Гиляка* розглядають «цифрові права» радше як розширення універсальних прав людини до потреб інформаційного суспільства, підкреслюючи їх похідний характер від інформаційних прав [51, с. 18, 22].

Інший підхід пропонують *С. О. Колб* і *І. С. Пирого*, які відносять «цифрові права» до четвертого покоління прав людини, фактично ототожнюючи їх із інформаційними та кіберправами, що доповнюють традиційну систему прав [52, с. 218]. Натомість *В. Володовська* і *М. Дворовий* заперечують існування «цифрових прав» як окремої групи, трактуючи їх як умовну категорію, що відображає особливості реалізації та захисту фундаментальних прав людини в Інтернеті [40, с. 6]. *В. І. Чалчинський* розмежовує традиційні конституційні права, що набувають нових форм реалізації у цифровому середовищі, нові «цифрові» права, нерозривно пов'язані з цифровим простором (право на доступ до Інтернету, право на забуття, право на цифрову смерть) [68, с. 22]. Схожу ідею підтримує *М. А. Айрапетов*, поділяючи права на такі, що мають цифровий елемент, і суто «цифрові права», які існують лише в кіберпросторі [34, с. 133]. *Ю. Разметаєва*, *Ю. Барабаш* і *Д. Лук'янов* пропонують розглядати «цифрові права» у трьох вимірах: як спеціальні права цифрової епохи, як фундаментальні права, що набувають особливого значення через цифровізацію, та як права людини в процесі їх реалізації в цифровому середовищі [28, с. 46–47].

О. О. Тихомиров визначає «цифрові права» як новий відносно самостійний комплекс прав та форму інституціоналізації інформаційних прав [66, с. 437–438]. Подальший розвиток доктрини «цифрових прав» також пов'язаний із концепцією цифрового конституціоналізму, в рамках якої, наприклад, *О. Поллічіно* та *Г. Де Грегоріо* визначають, що конституційні принципи захисту прав людини поширюються на цифровий простір і обмежують владу не лише держави, а й транснаціональних технологічних корпорацій [27]. Критичне осмислення цієї концепції пропонують *А. Голя* та *П. Терзіс*, які звертають увагу на ризик легітимації приватної цифрової влади та необхідність трансформації самої конституційної теорії в умовах алгоритмічного суспільства [21, с. 26; 33, с. 350–351].

Окремий напрям досліджень присвячено правам дитини в цифровому середовищі. *А. Чоудхурі* підкреслює формування нової цифрової суб'єктності дитини та необхідність поєднання безпекових механізмів із реальною участю дітей у цифровій екосистемі [7, с. 178–179]. *О. А. Гончаренко* розглядає доступ до Інтернету як передумову реалізації ключових прав дитини (наприклад, на освіту, інформацію, приватне життя, тощо) [42, с. 23–24]. Водночас *Л. І. Шаповал* акцентує на ризиках інформаційної небезпеки, необхідності державної політики захисту дітей онлайн і забезпеченні рівного доступу до цифрових технологій [69, с. 167–168]. Проблеми захисту персональних даних дітей аналізують *Д. Новіра*, *В. С. Астуті*, *М. Ф. Аль-*

баді, Хармоно, М. С. Гунаван, наголошуючи на ризиках профілювання та алгоритмічного обмеження інформаційного різноманіття [24]. Проблематику шерентингу й комерціалізації цифрового образу дитини розглядають Р. Суарез-Альварез, А. Пастор-Родрігез [32]; Б. М. С. Фрейтас, Н. Фернандес, П. Гаудензі, Б. С. Андрада [18]; С. Д. Алонсо [2]; Е. Ф. Бланко, М. Р. Гутьєррес [5], підкреслюючи ризики експлуатації, порушення приватності та прихованої реклами за участю неповнолітніх.

Отже, наукова дискусія щодо «цифрових прав» не має єдиного вирішення. Дослідники розходяться в розумінні їх природи, структури та співвідношення з фундаментальними правами людини. Водночас для дітей як найбільш вразливої групи в умовах цифровізації ця невизначеність має безпосереднє практичне значення, що й зумовлює потребу концептуалізації «цифрових прав».

Метою статті є розкриття підходів до визначення сутності «цифрових прав» та їх реалізації в контексті цифрового конституціоналізму як теоретичної основи для визначення особливостей та правового механізму здійснення прав дітей у цифровому середовищі ЄС.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методологічну основу дослідження складають загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, а також міждисциплінарні підходи. Їх поєднання зумовлене предметом дослідження, який охоплює й доктринальний аспект, яким є концептуалізація «цифрових прав», і правові механізми забезпечення прав дітей у цифровому середовищі. Дослідницьке припущення полягає в тому, що концепція цифрового конституціоналізму є перспективним теоретичним підходом для визначення правової природи, змісту та забезпечення «цифрових прав», оскільки дозволяє врахувати доктринальну неоднозначність щодо онтології цих прав, прогалини в їх нормативно-правовому й інституційному забезпеченні, а також особливу вразливість дітей як носіїв прав у цифровому середовищі, реальне здійснення яких безпосередньо залежить від дій батьків, держави та корпорацій.

Аналіз, узагальнення та систематизації сучасних наукових підходів до розуміння правової природи «цифрових прав» дали змогу визначити основні напрями доктринальної дискусії щодо співвідношення «цифрових прав» із традиційними правами людини та інформаційними правами. Структурно-функціональний підхід застосовувався для визначення місця «цифрових прав» у системі прав і свобод людини, а також права дітей у загальній системі прав, виявлення розподілу обов'язків між корпораціями, батьками та державою щодо забезпечення їх здійснення, а також з'ясування призначення окремих правових інструментів, пов'язаних із верифікацією віку, вбудованою безпекою платформ, правом на забуття, та потенційних ризиків, пов'язаних із їх застосуванням у цифровому середовищі. Завдяки застосуванню інституційного підходу визначено роль міжнародних інституцій у формуванні механізмів забезпечення прав дітей у цифровому середовищі. Формально-юридичний метод застосовано для дослідження нормативних підходів

до визначення засад та регулювання здійснення прав у цифровому просторі, зокрема положення міжнародних договорів у сфері прав людини, актів Європейського Союзу та інших документів, спрямованих на формування стандартів захисту прав дітей в умовах розвитку цифрових технологій, конкретних правових механізмів захисту персональних даних, інформованої згоди та вікових обмежень. Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення підходів в українській та зарубіжній доктрині до природи «цифрових прав», а також правового регулювання цифрового середовища в контексті участі в ньому дітей.

Джерельну базу дослідження становлять передусім міжнародні акти, насамперед ООН та ЄС. Загальний коментар № 25 (2021) Комітету ООН з прав дитини є джерелом для аналізу принципу найкращих інтересів дитини, які мають забезпечуватись у цифровому середовищі. Стратегія ВІК+ (2022) та Регламент ЄС 2022/2065 (DSA) аналізуються як рамковий та регуляторний приклад втілення цифрового конституціоналізму щодо прав дітей. Європейська декларація про цифрові права для цифрового десятиліття (2023) використана для з'ясування того, як ЄС концептуально визначає «цифрові права». Критеріями відбору джерел є їх значення для формування регуляторної політики ЄС у сфері «цифрових прав» дітей, дискусії про природу цих прав та можливість використання як порівняльної основи. Законодавство України, Закон України «Про медіа» (2023) та Національну стратегію захисту прав дитини до 2028 року (2024) використано для виявлення нормативно-правових прогалів та контексту потенційної імплементації стандартів ЄС. Емпіричні дослідження шерентингу, комерціалізації образу дітей-інфлюенсерів та практик верифікації віку використано для підтвердження практичного значення виявлених теоретичних та нормативних прогалів.

Обрана методологія та джерельна база відповідає меті статті та спрямована на співвіднесення доктринальних підходів до концептуалізації «цифрових прав» та правових механізмів їх забезпечення, що дає змогу сформулювати теоретичні висновки щодо перспектив відповідного регулювання.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

2.1. Підходи до розуміння «цифрових прав» та цифровий конституціоналізм у європейському та національному контекста

Сучасна правова доктрина характеризується відсутністю єдиного підходу до визначення змісту, обсягу та правової природи «цифрових прав». Різноманіття теоретичних концепцій зумовлене динамічним розвитком цифрових технологій та трансформацією умов та способів реалізації фундаментальних прав людини в умовах цифровізації суспільних відносин. У науковій літературі «цифрові права» розглядаються як еволюційне продовження інформаційних прав, як нова самостійна група прав людини або як комплекс правових гарантій їх здійснення в цифровому середовищі.

З метою систематизації існуючих підходів до розуміння концепту «цифрові права» в Таблиці 1 узагальнено основні характерні теоретичні підходи щодо їх правової природи та обсягу.

Підходи до розуміння концепту «цифрові права»

Автори	Підходи до розуміння правової природи концепту «цифрові права»	Підходи до розуміння обсягу концепту «цифрові права»
Петришин О. В., Гиляка О. С. [51]	«Цифрові права» є розширенням універсальних прав людини до потреб інформаційного суспільства, які можуть включати широкий спектр фундаментальних прав, що реалізуються в цифровому середовищі та потребують дослідження з точки зору властивостей цього середовища. При цьому «фундаментальні цифрові права» похідні від інформаційних прав, але вони не є тотожними [51, с. 18, 22].	«Цифрові права»: право на доступ до інформації, на доступ до інформаційних платформ та технологій, на захист персональних даних (індивідуальних і біометричних), свободу зібрань та асоціацій онлайн, цифрову освіту та доступ до цифрових знань, бути забутим, можливість здійснювати особисті, соціальні, економічні, політичні та культурні права на основі нових технологічних платформ [51, с. 18–19].
Пирого І. С., Колб С. О. [52]	«Цифрові права» є правами четвертого покоління, а інформаційні – другого. Водночас останні визнають тотожними з цифровими, кіберправами людини, які доповнюють традиційні та утворюють нові правові явища [52, с. 218].	Права на вільний доступ до Інтернету, свободу вираження поглядів, недоторканність приватного життя в цифровому просторі, на комунікацію, виготовлення різного роду контенту, отримання достовірної інформації, відкрите та інклюзивне управління мережею розглядаються як складові (правомочності) комплексного інформаційного права [52, с. 218].
Бочковой В. А., Бааджи Н. А. [37]	«Цифрові права» людини – це сукупність прав і свобод, які захищають індивідумів у цифровому середовищі; вони є сучасним проявом інформаційних прав, які передбачені в статтях 31, 32, 34 Конституції України [37, с. 230].	«Цифрові права» людини: право на доступ до Інтернету, на комунікацію, на багатоманітність і свободу контенту, на цифрову ідентичність, на набуття цифрових навичок, на доступність і надійність цифрових технологій, тощо [37, с. 230].
Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф. [38]	«Цифрові права» людини є окремою групою прав людини, які пов'язані з використанням та/або реалізуються в мережі Інтернет за допомогою спеціальних пристроїв [38, с. 59].	«Цифрові права» людини: право на доступ до Інтернету, свобода вираження поглядів онлайн, право на приватність і захист персональних даних, право на свободу та особисту безпеку онлайн, право на мирні зібрання, асоціації та/або використання електронних інструментів демократії, право на цифрове самовизначення (відключення або забуття) [38, с. 59].

Автори	Підходи до розуміння правової природи концепту «цифрові права»	Підходи до розуміння обсягу концепту «цифрові права»
Айрапетов М. А. [34]	Дві групи прав і свобод: з цифровим елементом за одночасної реалізації поза цифровим простором та у ньому й суто та «цифрові права і свободи», що виникають із розвитком прав і свобод людини та існують лише у кіберпросторі [34, с. 133].	Перші пропоновані (початкові) «цифрові права та свободи»: право людини мати у власності свій цифровий аватар; право людини на цифрову нейтральність, яка забезпечує рівний доступ до ресурсів мережі; право на доступ до технології штучного інтелекту, що дозволяє кожній людині скористатися перевагами сучасних інновацій для розвитку та самореалізації; право людини на цифрову свободу в кіберпросторі; свобода людини від алгоритмічних рішень, що впливають негативно впливають на життя людини; свобода людини від шкідливої та забороненої інформації в кіберпросторі; право людини на свободу вираження думки в кіберпросторі [34, с. 132–133].
Володовська В., Дворовий М. [40]	«Цифрові права» є умовною категорією, що охоплює особливості реалізації та гарантії захисту фундаментальних прав людини в Інтернеті, зокрема свободи вираження поглядів та права на приватність онлайн [40, с. 6].	Право на доступ до Інтернету, свобода вираження поглядів онлайн, право на повагу до приватного та сімейного життя, захист персональних даних, тощо [40, с. 3, 5–6].
Чалчинський В. І. [68]	Виокремлення традиційних конституційних прав, які набувають нових форм реалізації в цифровому середовищі та нових «цифрових прав», що можуть бути реалізовані лише у цифровому середовищі. Головна ознака «цифрових прав» (нерозривний зв'язок із цифровим середовищем) має значення для визначення чіткого предмету правового регулювання та механізмів захисту [68, с. 22].	Традиційні конституційні права, які набувають нових форм реалізації в цифровому середовищі – це, наприклад, право на свободу вираження поглядів в інтернеті; нові «цифрові права» – це, наприклад, право на доступ до інтернету, право на забуття, право на цифрову смерть, тощо [68, с. 22].

Автори	Підходи до розуміння правової природи концепту «цифрові права»	Підходи до розуміння обсягу концепту «цифрові права»
Верлос Н. [39]	Виділення окремої групи «цифрових прав», але з урахуванням можливості реалізації фундаментальних прав, які вже визначені в Конституції України, в умовах цифровізації. Авторка пропонує запозичення правового регулювання країн, у яких є досвід законодавчого врегулювання «цифрових прав», навіть на рівні конституційного [39, с. 130, 132].	Право на доступ до електронних пристроїв та телекомунікаційних мереж (Інтернет), право на захист персональних даних, право на інформаційне самовизначення (ідентифікацію), право на анонімність, право на забуття, право на вільну передачу та поширення інформації та ін. [39, С. 130].
Захарчук І. В. [46]	«Цифрові права» – це сукупність прав і свобод, що забезпечують можливість вільного доступу до цифрових технологій, використання цифрових ресурсів та захист особи у цифровому середовищі [46, с. 269].	Право на доступ до інтернету; право на захист персональних даних; право на цифрову ідентифікацію; право на свободу вираження поглядів онлайн; право на забуття (видалення персональних даних); право на доступ до відкритих даних; право на захист від цифрової дискримінації; право на безпечне цифрове середовище [46, с. 269–270].
Касстєрс Б. [12]	Три типи правових питань, пов'язаних з правами громадян, що впливають з (використання) нових технологій: 1) порушення прав, що виникають внаслідок (використання) нових технологій; 2) конфлікт прав, що виникає внаслідок (використання) нових технологій; 3) нові проблеми, що виникають внаслідок (використання) нових технологій, для яких ще не існує відповідних прав [12].	Право бути оффлайн; право на доступ до Інтернету; право не знати; право змінити думку; право почати з чистого (цифрового) аркуша; право на термін придатності даних; право знати цінність своїх даних; право на чисте цифрове середовище; право на безпечне цифрове середовище [12].
Тарасенко Л. О. [63]	«Цифрові права» – це права людини, які здійснюються у цифровому середовищі (зазвичай у мережі «Інтернет»). Цифрові права характеризують групу прав людини, здійснення яких можливе лише в цифровому середовищі. «Цифрові права» слід розуміти як збірне пов'язані	«Цифрові права» можуть бути майновими (право на домен, на криптовалюту, на NFT, тощо) і особистими немайновими (право на забуття, право на захист персональних даних, на свободу вираження поглядів тощо). «Цифрові права» поділяються на абсолютні цифрові (здійснюють

Автори	Підходи до розуміння правової природи концепту «цифрові права»	Підходи до розуміння обсягу концепту «цифрові права»
	<p>я тих прав людини, які пов'язані з цифровими технологіями, що забезпечують механізм їх реалізації. «Цифрові права» є самостійною групою прав, яка постійно розвивається, змінюється, охоплює різнопланові «цифрові права». Первісно на появу «цифрових прав» вплинуло інформаційне право, оскільки саме надання можливості шукати і поширювати інформацію в інтернеті зумовило перехід багатьох прав у цифрове середовище та в подальшому появу нових «цифрових прав». Однак не лише інтернет зумовив виникнення «цифрових прав», а й розвиток інформаційних цифрових технологій та інновацій сприяв їх появі та наповнював новим змістом [63, с. 124].</p>	<p>ся виключно у цифровому середовищі) і частково (відносно) цифрові (із дуалістичною правовою природою: можуть здійснюватися онлайн і офлайн).</p> <p>До абсолютних цифрових прав належать: право на цифрову свободу; право на цифрову самовизначеність; право на доступ до інтернету; право на забуття в цифровому середовищі; право на акаунт (обліковий запис), право на вебсторінку; право на доменне ім'я; право на віртуальний образ; право на криптовалюту; право на NFT, на інші віртуальні активи; право на особисту цифрову безпеку; право на комп'ютерну програму; права на використання об'єктів хмарних технологій тощо. Цей перелік прав є невичерпним [63, с. 125, 127, 128].</p>
Разметаєва Ю. С. [58]	<p>Концепт «цифрові права людини» охоплює два розуміння: 1) усі ті права, здійснення та захист яких тісно пов'язаний сьогодні з використанням цифрових інструментів або має суттєву онлайн-складову; 2) лише ті права які виникають або починають претендувати на статус фундаментальних у цифрову епоху [58, с. 19].</p>	<p>До «цифрових» відносять, такі фундаментальні права, як свобода вираження думки й слова, приватність, право на інформацію, право на участь в управлінні державними справами тощо, і такі, як право бути забутим, право на анонімність чи навіть право на Інтернет [58, с. 19].</p>
Разметаєва Ю., Барабаш Ю., Лук'янов Д. [28]	<p>Три виміри «цифрових прав»: 1) тлумачення їх як спеціальних прав, що виникають з фундаментальних та сформованих у цифрову епоху (у такому разі можуть виникнути суперечки щодо того, чи належать вони до «прав людини» чи до інших прав, цінностей чи інтересів); 2) визначення як «цифрових» тих фундаментальних прав,</p>	<p>Конфіденційність та свобода слова, право бути забутим, право не бути автоматично обробленим право на інформацію та право на Інтернет можуть бути «цифровими» [28, с. 47].</p>

Автори	Підходи до розуміння правової природи концепту «цифрові права»	Підходи до розуміння обсягу концепту «цифрові права»
	які є особливо важливими сьогодні у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій; 3) права людини, коли вони реалізуються в цифровому середовищі [28, с. 47].	

Складено автором за [12, 34, 39, 40, 37, 38, 46, 51, 52, 68].

Аналіз наведених позицій дає можливість зауважити, що підхід О. В. Петришина й О. С. Гиляки щодо розуміння «цифрових прав» як еволюційного продовження універсальних прав людини в умовах інформаційного суспільства має значну методологічну цінність, оскільки забезпечує наступність між класичною теорією прав людини та новітніми підходами. Водночас відсутність чітких критеріїв відмежування інформаційних і власне «цифрових прав» свідчить про складність формування усталеної класифікації цієї категорії та ускладнює її практичне застосування. Позиція С. О. Колба й І. С. Пирого, які відносять «цифрові права» до четвертого покоління прав людини, свідчить про прагнення вписати «цифрові права» у класичну еволюційну модель прав. Проте ототожнення інформаційних, кібер- та «цифрових прав» без їх змістовної диференціації вказує на відкритість наукової дискусії щодо їх розмежування. Позиція В. А. Бочкового та Н. А. Бааджи, відповідно до якої «цифрові права» постають сучасним проявом інформаційних прав, характеризується нормативною узгодженістю з конституційними гарантіями прав людини. Цей підхід підкреслює спадковість правового регулювання, водночас залишаючи простір для подальшого осмислення самостійності «цифрових прав». Підхід О. Б. Брагасюк та Н. Ф. Ментух, які визначають «цифрові права» як окрему групу прав людини, відображає тенденцію до їх автономізації в правовій системі. Водночас відсутність диференціації прав за їх природою, змішування традиційних прав, які реалізуються у цифровому просторі завдяки технічній доступності, та специфічні прав, які мають цифрову сутність та не можуть здійснюватись оффлайн, свідчить про триваючий процес концептуалізації. Позиція М. А. Айрапетова з розмежування права з цифровим елементом та суто «цифрових прав» є методологічно обґрунтованою та наближеною до сучасних технологічних реалій. Водночас запропонований перелік окремих «нових» прав має дискусійний характер і потребує додаткового нормативного обґрунтування. Підхід В. Володовської та М. Дворового, які тлумачать «цифрові права» як умовну категорію реалізації фундаментальних прав у мережі Інтернет, відзначається доктринальною обережністю, зосередженням на гарантіях уже визнаних прав, підкреслює безперервність правової традиції, хоча залишає відкритим питання появи принципово нових прав. В. І. Чалчинський розмежовує традиційні права

в цифровій формі та права, нерозривно пов'язані з цифровим середовищем, чітко вирізняє їх критерії для окреслення предмета правового регулювання та механізмів захисту, залишаючи для подальшого визначення змістовне наповнення окремих прав. Позиція Н. Верлос, спрямована на конституціоналізацію «цифрових прав» і використання зарубіжного досвіду, відображає прагнення до їх інституційного закріплення. Крім того, це дослідження було здійснене до сучасного європейської підходу до «цифрових прав», зокрема до прийняття Декларації ЄС про цифрові права та принципи для цифрового десятиліття (2023) [17] і Стратегії ВІК+ (2022) [1], що певною мірою зумовлює відсутність у ньому чітких критеріїв диференціації відповідних прав. Наведені приклади концептуалізації «цифрових прав» окреслюють загальні напрями доктрини та розвитку правового регулювання, однак не повною мірою розкривають зміст концепції та її значення для додаткового унормування фундаментальних прав у цифровому середовищі або закріплення прав, здійснення яких можливе виключно онлайн. І. В. Захарчук акцентує увагу на необхідності законодавчого врегулювання «цифрових прав», що має значну практичну цінність. Автор наголошує на фрагментарності закріплення «цифрових прав» у законодавстві України та обґрунтовує доцільність ухвалення спеціального закону, що мав би визначити їх поняття, класифікацію, гарантії та механізми реалізації. Водночас ефективність такого нормативного акта пов'язується з уникненням дублювання чинних норм і забезпеченням реальних механізмів практичного застосування, що ускладнюється відсутністю єдиного підходу до розуміння змісту й обсягу «цифрових прав». Пропозиції щодо внесення змін до Конституції України, попри наявність відповідного зарубіжного досвіду, потребують виваженого підходу, широкого наукового й суспільного консенсусу та врахування складності конституційних змін і динамічності технологічного розвитку. Водночас ризик декларативності окремого закону та складність конституційних змін свідчать про потребу виваженого підходу до інституціоналізації «цифрових прав».

Б. Касстерс аналізує «цифрові права» через нові технологічні виклики, конфлікти прав, появу нових правових потреб, пропонує каталог прав концептуального характеру, що визначає напрями подальшого розвитку доктрини. Л. О. Тарасенка відстоює ідею самостійності «цифрових прав» із їх внутрішньою класифікацією. Підхід Ю. С. Разметаєвої, заснований на подвійній інтерпретації «цифрових прав», дозволяє узгодити їх еволюційний і інноваційний виміри, хоча розмежування характеризується невизначеністю. У свою чергу, пропозиція багатовимірної моделі, запропонована Ю. Разметаєвою, Ю. Барабашем і Д. Лук'яновим, які виділяють три виміри «цифрових прав», що відображає їх складну сутність та водночас підтверджує відсутність єдиного розуміння «цифрових прав» у сучасній доктрині.

Порівняльний аналіз наведених підходів свідчить про наявність спільних тенденцій розвитку сучасної доктрини «цифрових прав». Передусім простежується визнання трансформаційного впливу цифровізації на систему прав людини,

тісний зв'язок «цифрових прав» із інформаційними правами та технологічним розвитком, а також відсутність усталеного переліку й універсальних критеріїв їх класифікації. Дослідниками підкреслюється зростання ролі держави та правових інституцій у забезпеченні прав людини в цифровому середовищі. При цьому наявні концептуальні розбіжності між підходами, коли дослідники розглядають цифрову трансформацію як розширення змісту вже існуючих прав людини без зміни їх природи або як підставу для виокремлення самостійної групи «цифрових прав», що не мають аналогів у традиційній системі. Обидві позиції відображають більш глибоку дискусію про те, чи є цифровізація якісною трансформацією прав і свобод людини, чи лише новим середовищем їх реалізації.

Заслуговує на окрему увагу неоднозначність розуміння місця права на доступ до Інтернету в системі «цифрових прав» чи прав людини загалом. Так, К. І. Беляков, О. О. Тихомиров, Л. В. Радовецька, О. В. Костенко визнають дискусійний характер питання щодо правової природи права на доступ до Інтернету, водночас не пропонуючи його остаточного вирішення. В їх підході простежуються кілька можливих інтерпретацій: розуміння доступу до Інтернету як умови реалізації інших прав (інструментальний підхід); виведення його з більш фундаментальних прав людини (похідний характер); трактування як автономного фундаментального права в цифровій правовій системі. Звертаючись до визначення сутності права на доступ до Інтернету, дослідники наголошують на проблемних аспектах: чи можна його вважати правом людини, чи лише інструментом, засобом, умовою для реалізації прав людини в цифровому середовищі, чи сутність визначається походженням від інших прав (права на вільне вираження думок та переконань, інформацію) [4, с. 190]. Дослідники зазначають, що гарантування права на доступ до Інтернету ґрунтується не лише на його юридичному визнанні, а й залежить від реальних можливостей створення умов для його реалізації. У дискурсі про права людини право на доступ до Інтернету за своїм характеристиками близьке до групи соціальних прав. Його забезпечення залежить від наявності позитивних зобов'язань держави, соціальних, культурних та економічних умов, рівня цифровій грамотності в різних вікових групах, гендерної рівності, усунення бар'єрів для людей із інвалідністю, нерівності через нерівномірну чи нестійку інфраструктуру, створення засобів безкоштовного доступу в громадських місцях, підтримки економічно вразливих категорій користувачів (соціальні тарифи, субсидії) [4, с. 196–197].

У свою чергу, Б. Касстерс визначає право на доступ до інтернету як запобіжник цифрового виключення, який має охоплювати не лише технічне підключення, а й доступність, прийнятну вартість, «net neutrality» та цифрову освіту як умову повноцінної цифрової участі [12]. За позицією О. О. Тихомирова право на доступ до Інтернету є видоутворювальним правом для самостійного комплексу «цифрових прав» [66, с. 437–438]. О. В. Петришин та О. С. Гиляка визначають доступ до інтернету в якості засобу реалізації інших прав людини, що не є самоцінним [51, с. 18–19]. За позицією Л. Тарасенко право на доступ до інтернету – це фун-

даментальне право кожної людини незалежно від громадянства, яке забезпечується державою та міжнародною спільнотою (міжнародні міжурядові та приватні організації). Зміст права визначається рівнем розвитку суспільства в конкретних історичних умовах, економічними та технічними можливостями користувача інтернету, приватних компаній (провайдери) та держави, яке здійснюється користувачами з метою реалізації прав та свобод [Тарасенко Л. «Право на доступ до Інтернету», с. 58]. Науковець стверджує, що право на доступ до інтернету охоплює і доступ до мережі, і доступ до цифрового контенту, та завдяки здійсненню й забезпеченню здійснення цього права користувачі мережі «Інтернет» мають змогу реалізовувати інші «цифрові права» [64, с. 128]. Відповідна позиція узгоджується з позицією ЄСПЛ, який у рішенні у справі Ахмета Йлдірима проти Туреччини (Yildirim v. Turkey) визнав, що Інтернет став одним із основних засобів здійснення права на свободу вираження поглядів та свободи інформації, а доступ до онлайн контенту є фундаментальним правом людини, яке може бути обмежене лише у виняткових випадках, що підлягають повному судовому перегляду [59; 60].

Досліджуючи правові аспекти приватності дітей, Х. М. Маркович право дитини на доступ до Інтернету справедливо розглядає як одну з основних передумов реалізації її освітніх, інформаційних та соціальних можливостей. Доступ не може обмежуватися технічною неможливістю, а повинен супроводжуватися системою правових, технологічних та освітніх гарантій, спрямованих на мінімізацію ризиків і створення безпечного цифрового середовища для дітей [48, с. 200]. Разом із тим викликає дискусію підхід до права на доступ до Інтернету як складової інших фундаментальних прав, зокрема свободи вираження поглядів, свободи думки, права на об'єднання чи освіту. У цифрову епоху доступ до мережі фактично перетворився на самостійну умову здійснення значної частини прав людини, а відтак має розглядатися не як похідний елемент, а як окреме, автономне суб'єктивне право. Інакше виникає парадоксальна ситуація, за якої реалізація основних прав і свобод ставиться в залежність від технічної можливості, яка формально не визнається самостійною правовою цінністю. Водночас слід погодитися з позицією Х. М. Маркович, що реалізація права на доступ до інтернету супроводжується суттєвими ризиками для дитини в цифровому середовищі, що потребує підвищеного рівня правового захисту та превентивних заходів.

Аналіз наведених доктринальних позицій свідчить про відсутність єдності щодо визначення правової природи та місця права на доступ до Інтернету в системі прав і свобод людини. Можна виокремити наступні підходи: інструментальний, відповідно до якого доступ до мережі розглядається як умова реалізації інших прав (О. Петришин, О. Гиляка; частково Х. Маркевич); похідний, що виводить його зміст із фундаментальних свобод інформації та вираження поглядів (К. Беляков, О. Тихомиров, Л. Радовецька, О. Костенко); автономний, у межах якого обґрунтовується його самостійність як фундаментального права цифрової епохи (Л. Тарасенко; у функціональному вимірі – Б. Кастерс). Водночас гарантування цього права дедалі більше пов'язується з позитивними зобов'язаннями держави,

подоланням цифрової нерівності, забезпеченням повноцінної участі особи в цифровому суспільстві, що свідчить про поступовий перехід від сприйняття доступу до Інтернету як суто технічної передумови здійснення прав людини до його розуміння як правової гарантії.

У контексті співвідношення «цифрових прав» із інформаційними правами, а також із фундаментальними правами людини, заслуговує на увагу позиція К. І. Белякова, О. О. Тихомирова, Л. В. Радовецької й О. В. Костенка, згідно з якою причинами актуалізації дискусії про «цифрові права» в контексті прав людини є наступні: порушення прав людини в цифровому середовищі, які є транснаціональними та можуть відбуватись офлайн; втрата балансу між основними правами в онлайн-середовищі (між свободою вираження та приватністю); розвиток механізмів захисту прав людини, що призводить до появи нових принципів та суб'єктивних прав, які можна назвати похідними, операційними або інструментальними (наприклад, права, пов'язані з захистом персональних даних у GDPR). «Цифрові права» автори однозначно не позиціонують як права одного покоління. Кожне з «цифрових прав» має складні взаємозв'язки з іншими правами людини, які визначатимуть його місце серед поколінь [4, с. 188–189]. Крім того, дослідники визначають «цифрові права» як конкретні суб'єктивні можливості, що виконують інструментальну роль у системі інформаційних прав, надаючи останнім юридичну форму. Ідея «цифрових прав» за їх позицією охоплює: умови реалізації традиційних прав людини в цифровому середовищі, нові суб'єктивні права, що виникають через цифрові технології, а також систему принципів та гарантій їх захисту, позитивні зобов'язання держав. До нових прав (або нових проявів фундаментальних прав) дослідники відносять: право на доступ до Інтернету, цифрову освіту, цифрову ідентичність, кібербезпеку, захист від дезінформації, захист персональних даних, доступ до цифрових публічних послуг, свободу створення та захисту контенту, цифрову спадщину (бути забутим). Позитивними зобов'язаннями держав автори визнають: сприяння доступу до Інтернету та цифрових засобів у різних контекстах (соціальному, економічному, технологічному, освітньому); підтримку реалізації права на захист у цифровому середовищі; освітню підтримку практичних навичок цифрової безпеки; сприяння доступності політик конфіденційності; боротьбу з крадіжкою персональних даних [4, с. 191–193].

Б. Кастерс зауважує, що значна частина фундаментальних прав була сформульована ще до цифровізації, що ускладнює їх ефективне застосування до сучасних умов, зокрема алгоритмічної дискримінації, автоматизованого прийняття рішень, персоналізованої реклами та ціноутворення. Попри гнучкість загальних правових приписів, правозастосовча практика залишається невизначеною, а конфлікти між правами (зокрема між приватністю та безпекою чи свободою вираження та захистом від шкідливого контенту) потребують нового балансу в цифровому середовищі. Водночас право реагує на технологічні зміни повільно, що знижує ефективність традиційних механізмів захисту. Це зумовлює появу в європейському праві нових «цифрових прав», таких як право на забуття, перенесення даних

і пояснення алгоритмічних рішень. Отже, постає питання: чи є достатньою адаптація традиційних прав для захисту особи в цифрову епоху, чи є необхідним переосмислення самої системи фундаментальних прав. При цьому Б. Кастерс робить застереження, що визначення окреслених ним прав як «нових» (перелік надано у Таблиці 1) не означає їх абсолютної новизни або авторства цих ідей. Під «новизною» мається на увазі передусім те, що відповідні права ще не набули широкого нормативного закріплення або ж є новими саме в цифровому контексті, навіть якщо мають нецифрові аналоги. Йдеться про узагальнення сучасних тенденцій розвитку прав людини в умовах цифрової трансформації. Стан їх правового впровадження є нерівномірним. Частково реалізованими можна вважати право бути оффлайн (Франція, Італія, Німеччина), право на доступ до Інтернету (Фінляндія, Франція, Греція, Іспанія), а також право на видалення даних за ст. 17 GDPR [29], яке наближене до ідеї «права почати з чистого цифрового аркуша». Низка прав фактично є розширенням уже існуючих гарантій: право на цифрову освіту є похідним від права на освіту; право на чисте цифрове середовище – від права на безпеку та чисте довкілля; право на безпечне онлайн-середовище – від права на безпеку. Натомість інші права залишаються концептуально новітніми, зокрема: право не знати, право змінити думку, право на строк дії даних та право знати вартість своїх даних. Їх упровадження ускладнюється необхідністю чіткого визначення змісту, меж та правових наслідків [12].

У свою чергу, О. О. Тихомиров висловлює ідею «цифрових прав» як вияву інформаційних прав і продовження прав людини в цифровому середовищі, що дозволяє розглядати їх у всіх ракурсах прав людини: як блага, умови, засади, принципи, можливості, що є правовими засадами існування людини в інформаційному суспільстві, а також як спосіб концептуалізації взаємозв'язків між правами людини й цифровими технологіями. О. О. Тихомиров підтримує наступний підхід: із одного боку, «цифровими правами» називають усі права людини, здійснення та захист яких зумовлюється використанням цифрових технологій або домінуючою онлайн-складовою, а з іншого – лише ті, які виникають або претендують на статус фундаментальних прав у цифрову епоху. Дискусія щодо співвідношення «цифрових прав» із фундаментальними буде продовжуватися, тому, як зазначає автор, окремі з них згодом можуть частіше асоціюватися з фундаментальними, принаймні в контексті розвитку інформаційного суспільства [65, с. 133–134].

Варто звернути увагу й на виокремлення дослідником шляхів розвитку інформаційних прав людини в міжнародному праві: визнання природно інформаційних прав (вільне вираження поглядів, приватність, освіта); розширення змісту визнаних прав у контексті свободи інформації (свобода контенту, спілкування, підключення, вибір онлайн-сервісів, багатоманітність контенту), приватності (захист персональних даних, бути забутим, захист від зловживання геолокацією), індивідуальності (цифрова ідентичність, розпорядження контентом, даними), розвитку (набуття цифрових навичок); формування новітніх прав, пов'язаних із доступом до технологій (доступ до Інтернету, надійність технологій, доступ до державних

послуг онлайн) та безпекою (кібербезпека, безпека ШІ, безпечне цифрове середовище, захист від дезінформації). Автор розглядає інформаційні права як своєрідний невід'ємний комплекс у системі прав людини, а їх інституалізацію вбачає в формі нового відносно самостійного комплексу «цифрових прав» із власним видоутворювальним правом на доступ до Інтернету [66, с. 435–438].

М. Плекаш визначає, що відмінність між цифровими та традиційними правами людини полягає в їхньому походженні та соціально-технологічних умовах виникнення. «Цифрові права» постали як правова відповідь на цифровізацію комунікації, розвиток штучного інтелекту та алгоритмізацію повсякденних взаємодій. Фундаментальною ознакою «цифрових прав» є їх технологічна залежність: вони виникають і функціонують виключно в цифровому середовищі, їх зміст є високо динамічним і постійно еволюціонує разом із технологічними змінами. Їх реалізація вимагає не лише формальної правоздатності, а й технологічної компетентності та доступу, що актуалізує проблему цифрового розриву. «Цифрові права» захищають нематеріальні об'єкти: персональну інформацію, цифрову ідентичність, алгоритмічну прозорість і кібербезпеку. Ці об'єкти є мінливими, транскордонними та складними для регулювання традиційними державними механізмами. Системи їх захисту залишаються фрагментованими, поєднуючи національне законодавство, міжнародні інструменти та механізми платформного врядування, на відміну від традиційних прав, що спираються на конституційні гарантії з усталеними механізмами забезпечення. Загрози «цифровим правам» відрізняються від традиційних: замість фізичного примусу вони виникають унаслідок алгоритмічної упередженості, комерційного нагляду, цензури платформ та неконтрольованого поширення даних, часто за участю приватних акторів. Ефективний захист «цифрових прав» потребує концептуальної рамки, що визнає їх специфіку. Без належного теоретичного обґрунтування «цифрові права» ризикують перетворитися на дискреційні привілеї, сформовані приватним регулюванням, замість юридично забезпечених правомочностей [26, с. 258–259].

К. Карпіннен та О. Пууко деконструюють «цифрові права» за чотирма вимірами: суб'єкт права (громадянин, людина, корпорація); об'єкт права (вираження поглядів, приватність, добробут); обмеження, щодо яких права проголошуються (держава, корпорації, користувачі); система врядування, що легітимізує їх реалізацію (правові системи, міжнародні договори, етика, платформи). На основі цього автори виділяють чотири дискурси «цифрових прав»: негативні свободи (захист від державної влади), позитивні права (обов'язки держави), інформаційна справедливість, можливості платформ (affordances). Так, дискурс негативних свобод, як прояв класичного конституціоналізму, концептуалізує «цифрові права» передусім як захист індивідуальної та корпоративної свободи від державного втручання [23, с. 311–314]. Автори наголошують, що поза статусом юридичних зобов'язань «цифрові права» формулюються в різноманітних політичних контекстах і реалізуються різними суб'єктами для різних цілей. Множинність концептуалізацій не зменшує нормативної цінності прав як інструментів оскарження

владних структур і просування демократичного інформаційного середовища. Сучасний дискурс «цифрових прав» можна розглядати як політичну боротьбу за визначення цінностей і принципів, які визначатимуть цифрове середовище. Поширення декларацій «цифрових прав» відображає уявлення про необхідність нових нормативних рамок, де загальноприйняті принципи поступово інституціоаналізуються через дискурсивний обмін. Відтак дослідження «цифрових прав» має не лише сприяти консенсусу, а й уточнювати конкретні політичні та практичні наслідки альтернативних нормативних підходів [23, с. 323–325].

Розширення кола правових питань через залученість компаній унеможливило застосування усталених підходів до реалізації та захисту прав людини в цифровому просторі. Суди не зданті ефективно здійснити захист через прогалини правового регулювання [28, с. 54]. Підходи до «цифрових прав» як дискреційних привілеїв або множинність їх нормативних інтерпретацій зумовлюють необхідність системного підходу до обмеження влади в цифровому середовищі задля забезпечення прав і свобод людини.

На сучасному етапі вирішення цих проблем у цифровому середовищі та концептуалізацію «цифрових прав» можна здійснювати в межах комплексного підходу на основі «цифрового конституціоналізму», не обмежуючись визначенням каталогу «цифрових прав». Відповідна концепція передбачає теоретичне переосмислення сутності, змісту конституційних прав у цифрову епоху, та забезпечення механізмів їх захисту через удосконалення законодавства, посилення інституційних гарантій [68, с. 116]. Ураховуючи транснаціональність цифрового простору та багатосторонність управління Інтернетом, вирішення актуальних проблем забезпечення основоположних прав і свобод людини не може бути вирішено на рівні національних конституцій, як пропонується окремими дослідниками [54, с. 52]. Водночас і визначення генетичних та структурно-функціональних взаємозв'язків між фундаментальними правами і свободами людини та можливостями, що реалізуються в Інтернеті, не можуть бути конструктивно визначені без урахування особливостей цифрового середовища та його акторів.

В європейській правовій науці основна ідея цифрового конституціоналізму полягає в тому, що конституційні принципи (захист прав людини, поділ влади, верховенство права) поширюються на цифровий простір і обмежують владу не тільки держави, а й великих технологічних корпорацій [27]. Стрімкий розвиток технологій надав транснаціональним корпораціям, що діють у цифровому середовищі, можливість виконувати квазідержавні функції в транснаціональному вимірі. Цифровізація створила значні ризики захисту свободи слова та захисту даних як основних прав людини. Де Грегоріо представляє періодизацію політики ЄС у цифровій сфері в контексті її трансформації від ліберального в конституційного концепту. Цифровий лібералізм, що приблизно датується 1995–2009 роками, автор пов'язує з Директивою 2000/31/ЄС «Про електронну комерцію» [16], якою онлайн-посередникам було надано широку автономію у вирішенні долі великої кількості контенту [13, с. 6–7]. Відповідне регулювання не було свідомою під-

тримкою корпорацій в ЄС. Навпаки, неможливо було передбачити, що посередники стануть глобальними владними структурами [13, с. 5]. Після ухвалення Хартії основоположних прав ЄС Суд ЄС почав тлумачити економічне законодавство через фундаментальні права. Проте, як зауважує Де Грегоріо, не були вирішені проблеми, пов'язані з відповідальністю платформ за контент третіх сторін [13, с. 12]. Суд делегував платформам балансування прав, хоча конституціоналізм має обмежувати приватну владу, а не надавати їй дискрецію [13, с. 14]. Де Грегоріо визначає основну проблему: свобода платформ сприяла появі новій формі влади, територіальний суверенітет змінився функціональним та постала загроза верховенству права, коли правові норми потенційно замінюються технологічними або договірними стандартами, встановленими транснаціональними приватними суб'єктами [13, с. 15–16]. Відповіддю стає GDPR, в якому ст. 22 встановлює загальну заборону автоматизованих рішень щодо людини, яка діє за замовчуванням та гарантує право на втручання людини, вираження власної позиції та отримання пояснення алгоритмічного рішення – цифровий еквівалент права на справедливую процедуру [29; 13, с. 21–23]. Подальше становлення цифрового конституціоналізму здійснюється через поширення дії GDPR на контролерів поза ЄС, якщо вони обробляють дані резидентів ЄС [13, с. 25–26]. Водночас ЄС не нав'язує свої цінності силою, а намагається захистити своїх громадян від регуляторного арбітражу, коли корпорації обирають найслабшу юрисдикцію. У цьому контексті «Safety-by-Design» для дітей є не технічною вимогою, а дотриманням фундаментальної цінності: платформи за замовчуванням мають будувати безпечні системи, оскільки людська гідність дитини не є предметом переговорів із бізнесом.

Загалом цифровий конституціоналізм не є приципово новим типом конституціоналізму, а реакцією ЄС на зміщення влади від держави до корпорацій, обмеженням алгоритмів та влади технологічних транснаціональних корпорацій в епоху глобальної цифровізації. Контроль над владою корпорацій, як відзначає А. Дж Голія, вимагає відповідних інструментів. Сучасна конституційна теорія побудована на припущеннях лібералізму та державоцентричного підходу, які вже не працюють у цифрову епоху. Цифровий конституціоналізм повинен сконцентруватися на аналізі правових умов, що дозволяють технологічним корпораціям здійснювати незаконні дії з персональними даними. Традиційне деліктне право автор визнає таким, що не є спроможним вирішити відповідні проблеми. Замість нього необхідне адміністративне та конституційне правове регулювання, яке розглядає проблему як питання публічного інтересу. У свою чергу, сучасні процесуальні механізми потребують реформування для колективного захисту прав у цифровому середовищі, замість представницьких позовів. Автор також акцентує увагу на прихованих конституційних проблемах: регулювання приватної суспільної влади корпорацій, урахування транснаціонального правового плюралізму та забезпечення демократичної легітиматії поза межами держави. Конструктивна пропозиція полягає в необхідності трансформації конституційної теорії через розширенні її можливостей для захисту прав у цифровій реальності [21].

П. Терзіс замість обмеження влади технологічних корпорацій пропонує легітимізувати їх монополію на контроль цифрової інфраструктури. Цифровий конституціоналізм, незважаючи на його фундаментальне планування замість правового реакціонізму, має серйозну проблему: якщо він не ставить під сумнів, як технологічні корпорації визначають правила, то він легітимізує їхню владу. Право історично слугувало механізмом закріплення влади через розділення на «публічне» та «приватне». Потрібні не нові конституційні теорії, а спеціалісти в галузі юриспруденції, готові аналізувати владні асиметрії не в межах традиційних доктрин, а через аналіз того, як право та технології спільно формують суспільство [33, с. 350–351].

Таким чином, цифровий конституціоналізм спрямований на вирішення найголовнішої проблеми сучасної інформаційної епохи: хто саме є суб'єктом конституціоналізму. Традиційно конституціоналізм розглядав держави як акторів, владу яких потрібно обмежити, але технологічні корпорації радикально змінили умови реалізації фундаментальних прав і свобод людини, контролюючи критичну інфраструктуру сучасного глобального суспільства. Права й свободи дітей у складних сучасних умовах цифровізації життєвого простору, зважаючи на їх вразливість та особливість здійснення їх прав законними представниками через неповну дієздатність, потребують особливої уваги. ЄС реагує на ці виклики через системне правове регулювання, спрямоване на забезпечення прав дітей у цифровому середовищі.

2.2. Політичні та правові засади ЄС у сфері «цифрових прав» та захисту прав дитини в цифровому середовищі

Конвенція про права дитини 1989 року як базовий міжнародний акт у сфері прав дитини не містить терміну «цифрові права», однак закріплює універсальні права дитини, які в цифровому середовищі можуть набувати конкретного цифрового виміру, зокрема, право на інформацію, свободу вираження поглядів, захист від шкоди, право на освіту та участь у культурному житті, реалізовані через цифрові технології та мережі, становлять нормативну основу для розуміння «цифрових прав» дітей у правовому полі, оскільки відсутність доступу або належних гарантій у цифровому середовищі істотно впливає на здатність дитини реалізувати ці фундаментальні права [47; 49].

Погоджуємося з позицією С. Гілуз, що відмінність між правами дитини та правами дитини у цифровому середовищі значною мірою є дорослою конструкцією. Для багатьох сучасних дітей не існує змістовного розмежування між «цифровими» та «нецифровими» аспектами життя. Підключення до Інтернету сприймається як стандартна можливість, інтегрована в дім, школу, навчання, гру, творчість і комунікацію. Відтак діти очікують, що цифрові середовища забезпечують той самий рівень безпеки, приватності, участі та соціальних норм, що й фізичні простори. Проте на відміну від фізичного майданчика, спеціально створеного для дітей, цифрові платформи, такі як застосунки або віртуальні світи, історично

не забезпечували еквівалентних гарантій, що створює потенційні ризики. Цей розрив підкреслює значення Загального коментаря № 25 Комітету ООН з прав дитини, який визнає, що цифрове середовище спочатку не було розроблене відповідно до рамки прав дитини. Компанії повинні інтегрувати принципи прав дитини в дизайн продуктів, механізми оцінки та внутрішні процеси, що означає переорієнтацію цифрової індустрії, традиційно спрямованої на дорослу аудиторію. Якщо в офлайн-середовищі дитиноорієнтований підхід є стандартом (із віковими маркуваннями, вимогами безпеки та регуляторним контролем), то цифровий простір тривалий час не мав аналогічних гарантій. У результаті батьки часто не здатні повною мірою оцінити ризики, пов'язані з безпекою, приватністю та віковою відповідністю контенту. Водночас повне обмеження доступу дітей до цифрового середовища є неприйнятним, оскільки він становить важливий простір для навчання, творчості та соціальної взаємодії, що особливо проявилось під час пандемії COVID-19. Загальний коментар № 25 частково переносить відповідальність із батьків на цифрові компанії, зобов'язуючи їх інтегрувати підхід, заснований на правах дитини, у дизайн продуктів та механізми врядування. Такий підхід покликаний забезпечити безпечну та вікововідповідну участь дітей у цифровому середовищі з повагою до їхніх прав [19; 20].

Слід зазначити, що Загальний коментар № 25 було ухвалено в 2021 році у відповідь на стрімкі та масштабні технологічні зміни, а також на зростання використання дітьми цифрових технологій. Ще за кілька років до цього науковці наголошували на необхідності підготовки нового Загального коментаря в цій сфері, оскільки бракувало принципів, узгоджених і авторитетних орієнтирів щодо реалізації прав дитини в цифровому середовищі. У документі визнається, що цифрове середовище, з одного боку, відкриває значні можливості для реалізації прав дитини, зокрема доступ до інформації та комунікації, а з іншого – породжує нові виклики й ризики, які держави-учасниці зобов'язані враховувати й усувати. До таких ризиків належать, зокрема, онлайн-експлуатація дітей, а також надмірне збирання й неправомірне використання персональних даних. Загальний коментар № 25 також розкриває зміст загальних принципів Конвенції ООН про права дитини – недискримінації, найкращих інтересів дитини, права на життя, виживання і розвиток, а також поваги до поглядів дитини – та інтерпретує окремі права (право на приватність, свободу вираження поглядів, захист від комерційної експлуатації тощо) у цифровому контексті. Документ детальніше визначає позитивні зобов'язання держав щодо захисту прав дітей у цифровому середовищі: перегляд або ухвалення законодавства, формування комплексних політик і стратегій, а також забезпечення незалежного моніторингу й розслідувань із боку національних правозахисних інституцій. Поряд із державними обов'язками Загальний коментар № 25 уточнює роль, зокрема соціальних мереж і посередників Інтернету, які повинні поважати права дітей у своїй діяльності. Відповідно до міжнародного права прав людини ці суб'єкти мають негативні зобов'язання, що полягають у недопущенні порушень прав дітей через неправомірну обробку даних і втру-

чання в приватність, економічну експлуатацію, дискримінацію або обмеження свобод. Водночас саме держави залишаються основними носіями обов'язків у системі ООН і повинні забезпечити дотримання стандартів прав дитини бізнес-сектором шляхом належного законодавчого та наглядового регулювання. Таким чином, цінність Загального коментаря № 25 полягає в тому, що він надає державам-учасникам чіткі орієнтири для формування політики, законодавства та заходів, спрямованих на системне забезпечення прав дитини в цифровому середовищі [3; 19].

У свою чергу, положення Європейської конвенції про здійснення прав дітей закріплюють право дитини отримувати належну інформацію, бути вислуханою та брати участь у процедурах, що стосуються її інтересів, з урахуванням віку й рівня зрілості. Хоча Конвенція не містить прямих положень щодо цифрового середовища, її норми формують універсальну правову основу, яка в сучасних умовах може бути інтерпретована у цифровому вимірі, зокрема як гарантія доступу дитини до інформації, свободи вираження поглядів онлайн та участі в формуванні цифрових політик і сервісів, що впливають на реалізацію її прав. Отже, конвенційні стандарти створюють підґрунтя для розвитку правових гарантій здійснення прав дитини в цифровому середовищі на національному рівні [45].

Щодо основних нормативно-правових актів ЄС, то варто зауважити, що Хартія основоположних прав ЄС не містить безпосереднього закріплення «цифрових прав» як окремої категорії. Натомість вона формулює універсальні фундаментальні права, які завдяки технологічно нейтральному характеру поширюються й на цифрове середовище. Цифровий зміст цих прав формується насамперед у практиці Суду ЄС та у вторинному праві ЄС, що конкретизує гарантії в умовах розвитку інформаційного суспільства [6].

У свою чергу в Главі V Європейської декларації про цифрові права та принципи для цифрового десятиліття 2023 року закріплено принцип «Захист та розширення можливостей дітей і молоді в цифровому середовищі», який полягає в наступному: діти та молоді люди повинні бути наділені можливостями робити безпечний та поінформований вибір і виражати свою творчість у цифровому середовищі; матеріали та послуги, що відповідають віку, мають покращувати досвід, добробут і участь дітей та молоді в цифровому середовищі; особливу увагу слід приділяти праву дітей та молоді на захист від усіх злочинів, що вчиняються з використанням цифрових технологій або за їх сприяння. Зважаючи на зазначене, ЄС бере на себе зобов'язання: забезпечувати всім дітям та молодим людям можливість набуття необхідних навичок і компетентностей, зокрема медіаграмотності та критичного мислення, щоб вони могли активно, безпечно та поінформовано орієнтуватися й діяти в цифровому середовищі; сприяти позитивному досвіду дітей та молоді в безпечному цифровому середовищі, що відповідає їхньому віку; захищати всіх дітей та молоді від шкідливого й незаконного контенту, експлуатації, маніпуляцій та зловживань онлайн, а також запобігати використанню цифрового простору для вчинення чи сприяння злочинам; захищати всіх дітей та мо-

лодь від незаконного відстеження, рофілювання та таргетування, зокрема з комерційною метою; залучати дітей та молодь до розроблення цифрової політики, яка їх стосується [17].

Стратегія ЄС з прав дитини розглядає цифрове та інформаційне суспільство як середовище, що водночас розширює можливості дітей для участі, навчання, творчості та громадянської активності, а також породжує нові структурні ризики для їхньої безпеки, приватності, здоров'я та рівності. Цифрові технології забезпечують інтеграцію дітей, зокрема як «цифрових уродженців», у глобальні соціальні, освітні та майбутні трудові системи й можуть істотно посилювати інклюзію, у тому числі для дітей із інвалідністю, за умови належної доступності. Водночас зростання онлайн-присутності дітей підвищує їхню вразливість до шкідливого або незаконного контенту, кібернасильства, сексуальної експлуатації, дезінформації та комерційного впливу, а також до ризиків для фізичного й психічного здоров'я, пов'язаних із надмірним використанням цифрових технологій. Пандемія COVID-19 посилила ці виклики та виявила стійкі цифрові нерівності в доступі до підключення, освітньої підтримки та повноцінної онлайн-участі залежно від соціально-економічних і територіальних чинників. У відповідь Європейський Союз сформував багаторівневу нормативно-політичну систему, що поєднує інструменти захисту прав дитини, регулювання цифрового середовища, медійного та інформаційного простору, захисту персональних даних, цифрової освіти та міжнародні стандарти тлумачення прав дитини у цифровому контексті. Такий підхід передбачає запровадження обов'язків належної обачності для постачальників онлайн-послуг, посилення захисту від шкідливого контенту й дезінформації, розвиток цифрової грамотності, а також гарантії щодо застосування систем штучного інтелекту, які можуть впливати на фундаментальні права дітей. Стратегія утверджує правозорієнтовану, дитиноцентровану та партисипативну модель регулювання цифрового середовища, що ґрунтується на забезпеченні рівного та інклюзивного доступу до цифрової інфраструктури й навичок, принципах безпеки та приватності за замовчуванням у цифрових сервісах, запобіганні онлайн-насильству та експлуатації, розширенні можливостей дітей через цифрову й медіаграмотність, їх змістовній участі у формуванні цифрових політик і продуктів, а також спільній відповідальності інституцій ЄС, держав-членів та ІКТ-компаній. Загалом Стратегія визначає захист і розширення можливостей дітей у цифровому середовищі як один із ключових напрямів сучасної політики забезпечення фундаментальних прав у Європейському Союзі [10].

Цифровим виміром Стратегії ЄС з прав дитини виступає Стратегія ВІК+ , яка спрямована на формування безпечного, інклюзивного й орієнтованого на дитину онлайн-середовища. До передумов ухвалення у 2022 році Стратегії ЄС «Цифрове десятиліття для дітей та молоді: нова європейська стратегія для кращого інтернету для дітей» (ВІК+) (попередню редакцію було прийнято у 2012 році [1; 9]) належать насамперед посилення загроз, пов'язаних із поширенням незаконного та шкідливого онлайн-контенту для дітей, а також зростання їхньої самостійнос-

ті у використанні цифрових сервісів, переважно орієнтованих на дорослу аудиторію, що підвищує вразливість до агресивного цифрового маркетингу. Водночас актуалізувалися потреби в розвитку цифрової та медіаграмотності дітей, подоланні цифрової нерівності та забезпеченні інклюзивного доступу до безпечного цифрового середовища, а також у залученні самих дітей до створення, оцінювання й удосконалення цифрових продуктів і політик. Формування нової стратегії ВІК+ відбувалося на основі широких консультацій із дітьми у взаємодії з батьками, педагогами, науковцями, представниками держав-членів ЄС, ІКТ- та медіа-сектору, громадянського суспільства й міжнародних організацій. Її концептуальна основа полягає в забезпеченні віковідповідності, інклюзивності та недискримінаційності цифрових послуг, що має гарантувати кожній дитині в Європі належний рівень захисту, поваги, рівні можливості розвитку та безпечну участь у цифровому середовищі. Реалізація цих цілей ґрунтується на трьох основоположних напрямках (стовпах): створення безпечного цифрового досвіду для дітей, що передбачає захист від незаконного й шкідливого контенту, небезпечної онлайн-поведінки, небажаних контактів і споживчих ризиків, а також формування віковідповідного цифрового середовища з урахуванням найкращих інтересів дитини. У цьому контексті Європейська Комісія взяла на себе зобов'язання сприяти розробленню кодексу поведінки щодо вікового дизайну, впровадженню механізмів перевірки віку та електронної ідентифікації, підтримці гарячих ліній протидії кібербулінгу (зокрема 116111), а також дослідженню впливу нейромаркетингових практик на дітей; розширення цифрових можливостей, навичок і компетентностей дітей, спрямований на формування здатності безпечно, критично й відповідально використовувати цифрові технології. З цією метою Європейська Комісія здійснює моніторинг впливу цифрової трансформації на дітей (зокрема через портал ВІК), розробляє освітні матеріали для педагогів, підтримує обмін найкращими практиками медіаграмотності, проводить інформаційні кампанії для дітей і батьків та сприяє подоланню цифрового розриву, особливо серед дітей у вразливих ситуаціях; забезпечення активної участі дітей у цифровому середовищі, що передбачає їх залучення до формування цифрової політики та сервісів, які безпосередньо на них впливають. У межах цього підходу передбачено підтримку дитячих ініціатив у сфері цифрових технологій, посилення ролі молодіжних послів і панелей ВІК на різних рівнях, а також створення адаптованої для дітей версії Стратегії з її регулярною оцінкою за їх участю. Отже, Стратегія ВІК+ спрямована на забезпечення дітей доступом до якісного, відповідного віку цифрового контенту, формування їхніх цифрових компетентностей і критичного мислення, а також на створення передумов для безпечної, відповідальної й активної участі у цифровому середовищі. Вона ґрунтується на принципі поваги до прав кожної дитини в Інтернеті та покликана доповнити чинні механізми захисту, одночасно посилюючи спроможність дітей виступати повноцінними учасниками цифрового простору [1; 62, с. 372–373]. Через безпечний цифровий досвід найкращі інтереси дитини вбудовані в основу Стратегії, підґрунтя яких визначено у ст. 24(2) Хартії осно-

воположних прав ЄС: в усіх діях, що стосуються дітей, незалежно від того, вчиняються вони публічними органами чи приватними установами, найкращі інтереси дитини мають бути первинним міркуванням.

2.3. Виклики здійснення прав дітей у цифровому середовищі

У сучасній доктрині «цифрових прав» дитини посилюються аргументи на користь того, що цифрове середовище є простором формування нової суб'єктності дитини, яка вимагає визнання її агентності та права на участь у цифровому просторі нарівні з правом на захист. Будь-які регуляторні заходи, зокрема у сфері кібербезпеки, не можуть вважатися легітимними й ефективними, якщо вони це ігнорують. Поєднання безпекових стандартів із реальною участю дітей у формуванні цифрових норм можна досягти синергії між захистом та свободою. Право на доступ та участь у цифровому просторі має визнаватися як засіб подолання традиційних ієрархій, де голос дитини часто ігнорується [7, с. 178–179]. О. А. Гончаренко обґрунтовує, що право дитини на доступ до Інтернету є складовою та передумовою реалізації інших прав: свободи вираження поглядів та інформації, права на освіту, права на приватне життя і захист персональних даних, права на безпечне користування Інтернетом, права на повагу до честі та гідності [42, с. 23–24]. Водночас реалізація цього права створює специфічні ризики для дітей, які потребують окремого аналізу. Нижче розглянуто певні виклики для здійснення прав дітей у цифровому середовищі, зокрема захист персональних даних, шерентинг та комерціалізація образу дитини, верифікація віку та умови доступу до платформ, на прикладі яких можна розкрити системний вплив на права дітей з боку технологічних корпорацій, батьків як законних представників та держави.

В Україні існує нагальна потреба в активізації розробки та впровадження ефективних правових та інституційних заходів, здатних забезпечити здійснення прав та забезпечення безпеки дітей цифровому середовищі, що потребує консолідації зусиль науковців, освітян, органів державної влади та правоохоронних структур. Із цією позицією варто погодитися, адже саме міжсекторальна співпраця та міждисциплінарний підхід здатні забезпечити якісне оновлення цифрової політики в інтересах дітей [50, с. 382]. Національна стратегія захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року визначає основні проблеми забезпечення прав дитини в кіберпросторі: недостатній рівень безпеки під час користування Інтернетом, доступність шкідливого контенту, нестача навичок безпечної поведінки, низький рівень поінформованості суспільства щодо кібербезпеки, недосконалість законодавства [56].

В юридичних дослідженнях відзначається особлива роль персональних даних у цифрову еру, ризик для яких значно посилюється в дітей. Персональні дані використовуються для створення профілів користувачів, а алгоритми та платформи соціальних мереж можуть утворювати «фільтрувальні бульбашки», обмежуючи доступ користувачів до різноманітних точок зору, що є вирішальними для свободи інформації, її критичного розуміння та формування власної позиції. Рішення

не передбачає повної відмови від збору персональних даних, але їх захист повинен відбуватися при дотриманні балансу між технологічними інноваціями та правами людини, гарантуючи, що технології надають переваги без шкоди для основних прав. Як наголошується, збір та використання даних дітей повинні відповідати спеціальним правилам, що забезпечують захист прав дітей [31, с. 521–522]. Окремою проблемою є згода на обробку персональних даних дитини. Обґрунтованою є диференціація правового режиму: оскільки малолітні не можуть самостійно надавати згоду, це здійснюють їх батьки або законні представники; неповнолітні здатні надавати згоду самостійно, однак у чутливих сферах (дані про стан здоров'я) вирішальне значення зберігає волевиявлення законних представників. Проте цей підхід не повною мірою враховує дійсну цифрову автономію дітей, для яких батьківська згода часто має декларативний характер. Це свідчить про потребу підходів, що поєднували б захист, участь і поступове розширення цифрової дієздатності дитини [48, с. 202].

Цифровізація також поглиблює для дітей ризики неупередженості алгоритмів та дискримінації. Про алгоритмічні ризики для прав дитини зазначають Ю. М. Бисага, М. В. Белов, Д. М. Белов. Оскільки ШІ може збирати й обробляти особисті дані дітей без їхньої належної згоди або знання, це порушує приватність та конфіденційність даних, має ризик упередженості та дискримінації, зокрема для етнічними, соціально-економічними ознаками [36, с. 73].

Батьки не лише відіграють вирішальну роль у захисті особистого життя їхніх дітей в інтернеті, але й можуть загрожувати їхній конфіденційності. «Шерентинг» («sharenting») – явище, коли батьки діляться інформацією про своїх дітей, фотографіями в блогах чи соціальних мережах (Facebook, Instagram, YouTube). Переважно батьки роблять це з хорошими намірами – пишаються дітьми або хочуть поділитися досвідом батьківства. Однак діти, особливо коли дорослішають, не завжди почуваються комфортно через інформацію, яку поширюють їхні батьки. Іноді виникають конфлікти між правом дитини на особисте життя та правом батьків на свободу вираження поглядів. Незалежно від обставин батьки повинні пам'ятати про найкращі інтереси дитини й обговорювати з дитиною те, чим вони діляться й чому [53, с. 52].

Дослідження Р. Суарез-Альварез та А. Пастор-Родрігез про шерентинг великими інфлюенсерами у Великобританії, Іспанії, Франції та Італії виявило, що це явище є комунікативною практикою, спрямованою на батьківську самопрезентацію, де фігура дитини інструменталізується як ресурс для демонстрації відданого та соціально визнаного батьківства. Використання дітей у комерційних цілях не є основною метою практик шарентінгу інфлюенсерів, однак британські інфлюенсери в TikTok та французькі інфлюенсери в Instagram поширюють найбільше комерційного контенту. Провідні європейські інфлюенсери не використовують свої профілі для створення віртуальних спільнот батьківської підтримки, обмежуючи потенціал соціальних мереж як платформи для обміну корисним досвідом. Дослідники підкреслюють необхідність регулювання неналежного контенту, на-

ціональних та міжнародних планів покращення медіаграмотності з питань конфіденційності, зокрема управління цифровими ідентифікаторами дітей, включення конкретних положень про захист прав дітей до умов використання цифрових платформ. Транснаціональний вимір явища підтверджує необхідність гармонізації правового регулювання феномену спільного використання контенту, охоплюючи професійних і анонімні сім'ї. Результати дослідження підкреслюють необхідність критичної переоцінки ролі батьківських лідерів думок як взірцевих моделей цифрового батьківства та наслідків для формування ідентичності, конфіденційності та вразливості дітей на ранніх етапах життя [32, с. 15–16].

Як стверджує С. Д. Алонсо, бренди зацікавлені в рекламі на каналах, де є діти з кількох причин: сімейні канали та канали з дітьми викликають більшу довіру до продукції, які демонструється, що змушує неповнолітніх користувачів прагнути до її споживання [Alonso S. D. «Mom, I Want to Be a Youtuber», с. 6]. Водночас відсутність чіткого розмежування між розважальним і рекламним контентом створює умови, які використовуються брендами для просування продукції, що може призводити до економічного використання образу дитини [Alonso S., с. 11–12]. Емпіричне дослідження вчених Е. Бланко та М. Гутьєррес засвідчило ще одну проблему спільного виростання: батьки-інфлюенсери прямо або опосередковано рекламують бренди, використовуючи власних дітей для просування товарів та послуг, незалежно їх від призначення. Ці дії батьків впливають на права їх дітей, на «імідж» та конфіденційність, та вимагає їхньої згоди на такі публікації. Оскільки у більшості випадків діти знаходяться у віці, в якому не є достатньо зрілими для надання згоди, ця згода надається батьками. Дослідження підтвердило, що при використанні відкритих облікових записів фундаментальні права дітей можуть бути порушені навіть за наявності батьківської згоди, а більшість публікацій не відповідають вимогам законодавства про рекламу. Йдеться про оманливу рекламу, зокрема приховану, у поєднанні з присутністю неповнолітніх та зловживанням їхніми правами [5, с. 193].

Запропоновані європейськими правознавцями напрями нормативного закріплення відповідальності батьків у сімейному праві є обґрунтованими, однак потребує подальшого розвитку з урахуванням зростаючої цифрової автономії самої дитини. Ефективний захист можливий лише за умови переходу від суто патерналістської моделі до підходу, що поєднує захист, участь і поступове розширення правосуб'єктності дитини в цифровому середовищі [11, с. 95–96].

Діяльність дітей-ютуберів також може становити діяльність, що виходить за рамки суспільної користі, особливо коли на перший план виступають економічні міркування. У проаналізованих Фрейтас Б. М. С., Фернандес Н., Гаудензі П., Андрада Б. К. для дослідження відео батьки явно керують виробництвом відео в домашніх умовах. Ситуація ускладнюється через батьківську автономію в прийнятті рішень щодо використання зображення дитини. Батьки можуть стверджувати, що їхні діти просто «розважаються», однак залучення дітей до виробництва контенту соціальних мереж свідчить про експлуатацію фундаментального права

дитини на гру. Пов'язування гри з ринковими інтересами, що вимагають постійного виробництва контенту для фінансової вигоди, є сучасним проявом експлуатації дітей. Це позбавляє дитину свободи грати спонтанно, керуючись власними бажаннями, перетворюючи гру на завдання, обмежене правилами та економічними інтересами дорослих [18, с. 1210].

Залучення дітей до економічної діяльності в Інтернеті обґрунтовано викликає занепокоєння щодо експлуатації та психологічних наслідків. Як свідчить дослідження В. І. Гранкіна та А. С. Абдель Фатах, діти-інфлюенсери стикаються з ризиком бути використаними дорослими для отримання прибутку, опинитися в небезпечних умовах праці (тривалі зйомки, недостатній нагляд), а батьки чи опікуни можуть використовувати їхні доходи, ставлячи власні фінансові інтереси над добробутом дитини [43, с. 74–75]. Діти-інфлюенсери не підпадають під традиційне законодавство про дитячу працю, прийняте задовго до появи соціальних медіа, тому немає правового захисту для управління їхніми доходами. У США у певних штатах батьки зобов'язані відкладати частину доходу від контенту в окремий фонд, доступний для дітей-інфлюенсерів після досягнення повноліття [43, с. 76], а у Франції законні представники повинні отримати дозвіл на включення дітей до 16 років в онлайн-відео, де вони є основною увагою аудиторії [43, с. 77]. В Україні правове регулювання діяльності дітей-інфлюенсерів не передбачено, не заявлено як проблему й стратегічних документах.

Пов'язаним із проаналізованими вище викликом для прав дітей у цифровому просторі є пошук балансу між свободою вираження поглядів батьків та правами дитини на приватність. Оскільки діти можуть ще не мати достатнього віку та сформованих когнітивних навичок для усвідомлення довгострокових наслідків цифрового сліду, «право на забуття» сприяє усуненню небажаних наслідків шерентінгу та поновленню права контролювати свій цифровий слід [61, с. 226], надає засоби довгострокового пом'якшення наслідків необдуманого розкриття приватних даних шляхом зменшення їх доступності [61, с. 228–229]. Цей правовий привілей має бути безумовно гарантований дітям, особливо якщо такі дані були оприлюднені батьками без належного усвідомлення потенційної шкоди.

Отже, шерентинг порушує права дітей, які реалізуються у цифровому просторі: цифровий образ, приватність, захист даних, (чистий) цифровий слід або право на забуття, права на захист від комерційної експлуатації (використання дітей як «маркетингового інструменту» з метою отримання прибутку). Для України залишається відкритим питання щодо права на інформовану згоду: з якого віку та за яких умов дитина може самостійно приймати рішення про оприлюднення персональних даних, а також яка роль має відводитись державним органам у контролі за здійсненням прав дітей, яке фактично відбувається через батьків або законних представників. Широка батьківська автономія в прийнятті рішень від імені дитини потребує механізмів державного нагляду для запобігання зловживанням та експлуатації.

Підхід ЄС щодо правового регулювання верифікації віку на цифрових платформах еволюціонував від саморегулювання (Стратегія кращого Інтернету для дітей 2012 року) [9] до чітких вимог. Директивою 2018/1808 про аудіовізуальні медіапослуги було визнано алгоритмічну відповідальність платформ: провайдери, які контролюють автоматичні засоби організації контенту, зобов'язані захищати неповнолітніх від шкідливого контенту [14]. Регламент 2022/2065 про цифрові послуги (Digital Services Act) вимагає цільових заходів для верифікації віку на найбільших онлайн-платформах [30; 44, с. 57]. Європейська Комісія опрацювала Керівні принципи щодо заходів відповідно до ст. 28(4) Регламенту (ЄС) 2022/2065 [22] та здійснює моніторинг практик Snapchat, YouTube, Apple та Google щодо дотримання цих вимог [8; 67, с. 169; 44, с. 58]. Згідно з цими принципами, заборона використання платформи особами до певного віку не звільняє від обов'язку технічно унеможливити доступ. Самодекларування визначено як неприйнятний спосіб відповідно до критеріїв ефективності верифікації віку: точність, надійність, стійкість до обходу, ненав'язливість щодо прав користувачів, відсутність дискримінації [44, с. 58]. Суворі верифікації обов'язкова у випадках доступу до товарів із віковим обмеженням (алкоголь, порнографія, азартні ігри), встановлення вікового порогу 18+ після аналізу ризиків, наявності високоризикових функцій платформи (анонімні чати, live-streaming, поширення зображень), надання послуг, обмежених національним законодавством [44, с. 58–59]. Станом на 2024 рік серед 11 найбільших платформ лише OnlyFans та YouTube вимагають обов'язкової верифікації [44, с. 59], а дослідження ОЕСР (2025) [25] засвідчило, що серед 50 онлайн-сервісів лише два систематично застосовують верифікацію віку. В Україні ст. 23 Закону «Про медіа» вимагає верифікацію віку, проте платформи не впроваджують відповідні механізми [44, с. 60; 55]. Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» [57], прийнятий для імплементації Директиви (ЄС) 2019/770, не містить положень про права неповнолітніх відповідно до Digital Services Act [15; 30; 67, с. 169]. Умови використання цифрових платформ, що надають продукти для творчого розвитку, передбачають вікові обмеження та необхідність отримання дозволу від батьків (наприклад, Adobe встановлює мінімальний вік 13 років для реєстрації Adobe ID). У регулюванні цифрових правовідносин національне законодавство зазвичай не виокремлює спеціальних положень щодо дітей, а затверджені в Україні національні стратегії не формують узгоджену політику держави щодо прав дитини в цифровому середовищі [67, с. 172–173].

Отже, забезпечення прав дітей у цифровому середовищі потребує вдосконалення правового механізму, який включає систему законодавчо встановлених гарантій у цій сфері, соціального та матеріального їх забезпечення, а також наявність спеціальних органів та осіб, завдяки яким держава зможе не лише захистити дітей, а й забезпечити оптимальне здійснення їх прав із урахуванням найкращих інтересів. Зазначене вимагає позитивних зобов'язань держави в сфері регулювання діяльності платформ та меж здійснення батьками (законними представниками) прав дитини в цифровому просторі.

ВИСНОВКИ

У сучасній правовій доктрині не сформовано єдиний підхід до розуміння природи «цифрових прав» та їх систематизації. Дослідники розглядають їх як похідні від інформаційних прав, самостійну групу прав цифрової епохи, фундаментальні права, які набувають нового змісту в цифровому середовищі, права-умови, тощо. Визначення сутності «цифрових прав» відображає дискусію про природу прав людини в умовах цифрової трансформації, яка еволюціонує від ліберально-індивідуалістичних концепцій до цифрового конституціоналізму, у межах якого цифрове середовище розглядається як сфера дії конституційних гарантій. Щодо дітей наведене набуває особливого значення, оскільки діти в цифровому середовищі є одночасно носієм прав і особами, які в силу фізичної, психологічної та суспільної незрілості не можуть здійснювати їх самостійно в повному обсязі. Визнання суб'єктності дитини в контексті цифрового середовища вимагає механізму здійснення їх прав, що, здебільшого покладається на батьків (законних представників) та посилює невизначеність щодо відповідних меж, покладає на держави позитивні зобов'язання щодо визначення меж батьківської автономії, діяльності платформ та забезпечення гарантій здійснення дитини, що ґрунтуються на принципі найкращих інтересів.

Цифровий конституціоналізм призначений подолати виявлену невизначеність шляхом поширення конституційних принципів захисту прав людини на цифрове середовище та обмеження влади не лише держави, а й транснаціональних технологічних корпорацій. Зокрема, для захисту прав дітей це означає, що принцип вбудованої безпеки є не технічною вимогою, а юридичним обов'язком платформ та позитивних зобов'язань держави, який передбачено для захисту фундаментальних цінностей, які не можуть бути порушені чи непропорційно обмежені у зв'язку з автономією корпорацій. Нормативне втілення цифрового конституціоналізму щодо прав дітей у ЄС, зокрема, Стратегія ВІК+, DSA, має особливу специфіку та ґрунтується на принципі найкращих інтересів дитини як первинному критерію будь-яких рішень щодо дітей. Водночас наявність певних нормативних рамок не досить системно дозволяє долати обставини, коли батьки (законні представники) своїми діями сприяють порушенню права дитини через шерентинг, комерціалізацію її образу, тощо.

Аналіз ризиків для забезпечення прав дітей у цифровому середовищі, свідчить про те, що кожен із них зумовлено відсутністю чітких правових меж щодо діяльності технологічних корпорацій, батьків (законних представників) та держав. Відповідні ризики складають єдину систему та жоден із них не може бути усунено окремо без ґрунтовної зміни підходів до правового механізму забезпечення здійснення прав дітей у цифровому середовищі, який уже не може обмежуватися рішеннями на внутрішньодержавному рівні. У цьому контексті принцип найкращих інтересів дитини як суб'єктивне право, інтерпретаційний принцип та процедурна вимога оцінки впливу на права дитини доповнює загальний концепт

цифрового конституціоналізму щодо дітей, оскільки пропонує рішення одночасно щодо корпорацій, батьків та держав. Правове регулювання цифрового середовища щодо дітей в Україні має ґрунтуватися не на патерналістській моделі «охорони дитинства», а на гарантіях забезпечення здійснення прав кожної дитини як самостійного суб'єкта, а держава, платформи та батьки виступають носіями відповідних зобов'язань щодо створення умов для реалізації цих прав у їх найкращих інтересах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] A Digital Decade for children and youth: the new European strategy for a better internet for kids (BIK+). COM/2022/212 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A212%3AFIN>
- [2] Alonso S. D. «Mom, I Want to Be a Youtuber»: an Unregulated Reality. *VISUAL REVIEW. International Visual Culture Review Revista Internacional De Cultura Visual*. 2022. № 10 (3). P. 1–14. URL: <https://visualcompuplications.es/revVISUAL/article/view/3601/2009> <https://doi.org/10.37467/revvisual.v9.3601>
- [3] Ayalew Yo. E., Verdoodt V., Lievens E. General Comment No. 25 on Children's Rights in Relation to the Digital Environment: Implications for Children's Right to Privacy and Data Protection in Africa. *Human Rights Law Review*. 2024. № 24. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4875445 <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngae018>
- [4] Bieliakov K. I., Tykhomyrov O. O., Radovetska L. V., Kostenko O. V. Digital Rights in the Human Rights System. *Inter Eu Law East: Journal for the international and European law, economics and market integrations*. 2023. Vol. 10. № 1. P. 185–207. URL: <https://hrcak.srce.hr/305542> <https://doi.org/10.22598/iele.2023.10.1.10>
- [5] Blanco E. F., Gutiérrez M. R. Sharenting on Instagram: abuse of the presence of minors in advertising. *Revista De Comunicación*. 2024. Vol. 23. № 1. P. 177–198. URL: <https://revistadecomunicacion.com/index.php/rcom/en/article/view/3460> <https://doi.org/10.26441/RC23.1-2024-3460>
- [6] Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2012/C 326/02. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012P/TXT>
- [7] Choudhuri A. Conceptualising children's rights in digital spaces: emerging issues and challenges. *Socio-Legal Review*. 2019. Vol. 15, Iss. 2. P. 151–179. URL: <https://repository.nls.ac.in/slr/vol15/iss2/3/> <https://doi.org/10.55496/NTPF6562>
- [8] Commission scrutinises safeguards for minors on Snapchat, YouTube, Apple App Store and Google Play under the Digital Services Act, 10 October 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-scrutinises-safeguards-minors-snapchat-youtube-apple-appstore-and-google-play-under>
- [9] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions European Strategy for a Better Internet for Children. /* COM/2012/0196 final */. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0196>

- [10] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. EU strategy on the rights of the child. Brussels, 24.3.2021. COM(2021) 142 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142>
- [11] Čulo Margaletić A., Preložnjak B. Children's right to privacy in the digital age. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/452301>
- [12] Custers B. New digital rights: Imagining additional fundamental rights for the digital era. *Computer Law & security Review*. 2022. Vol. 44. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364921001096?via%3Dihub> <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105636>
- [13] De Gregorio G. The Rise of Digital Constitutionalism in the European Union. *International Journal of Constitutional Law*. 2019. № 18(1). URL: https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID3506692_code3025316.pdf?abstractid=3506692&mirid=1 <https://doi.org/10.1093/icon/moab001>
- [14] Directive (EU) 2018/1808 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 amending Directive 2010/13/EU on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive) in view of changing market realities. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1808/oj/eng>
- [15] Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/770/oj/eng>
- [16] Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031>
- [17] European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade 2023/C 23/01. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2023_023_R_0001
- [18] Freitas B. M. S., Fernandes N., Gaudenzi P., Andrada B. C. Between Play and Exploitation: What Is the Place of the Rights of Child YouTubers? *Eur. J. Investig. Health Psychol. Educ.* 2024. Vol. 14, Iss. 5. P. 1197–1213. URL: <https://www.mdpi.com/2254-9625/14/5/79> <https://doi.org/10.3390/ejihpe14050079>
- [19] General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment (CRC/C/GC/25) / Committee on the Rights of the Child. Geneva : United Nations, 2021. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3906061>
- [20] Giluz S. Designing for Children's Rights in a Digital World: Introducing a Global Volunteer Network Initiative. *The UN Committee on the Rights of the Child's General Comment on the Digital Environment. Aoir Selected Papers Of Internet Research*. 2022. URL: <https://spir.aoir.org/ojs/index.php/spir/article/view/12960> <https://doi.org/10.5210/spir.v2022i0.12960>
- [21] Golia A. J. Critique of digital constitutionalism: Deconstruction and reconstruction from a societal perspective. *Global Constitutionalism*. 2024. № 13(3). P. 488–518. URL: <https://ssrn.com/abstract=414581> <https://doi.org/10.1017/S2045381723000126>
- [22] Guidelines on measures to ensure a high level of privacy, safety and security for minors online. Pursuant to Article 28(4) of Regulation (EU) 2022/2065. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202505519

- [23] Karpinnen K., Puukko O. Four Discourses of Digital Rights: Promises and Problems of Rights-Based Politics. *Journal of Information Policy*. 2020. № 10. P. 304–328. URL: <https://doi.org/10.5325/jinfopoli.10.2020.0304>
- [24] Novira D., Astuti W. S., Albadi M. F., Harmono, Gunawan M. S. Legal protection of children's personal data in the digital era. *Journal of Social Research*. 2024. № 3(9). URL: https://www.researchgate.net/publication/383506378_Legal_Protection_of_Children's_Personal_Data_in_the_Digital_Era
<https://doi.org/10.55324/josr.v3i9.2195>
- [25] Organisation for Economic Co-operation and Development. Age assurance practices of 50 online services used by children. 25 June 2025. *OECD* : web-site. URL: https://www.oecd.org/en/publications/age-assurance-practices-of-50-online-services-used-by-children_a19853ab-en.html.
- [26] Pleskach M. Theoretical grounds for defining the criteria to distinguish between digital and traditional human rights: An international legal analysis. *Social and Legal Studies*. 2025. T. 8. № 2. P. 248–261. URL: <https://doi.org/10.32518/sals2.2025.248>
- [27] Pollicino O., De Gregorio G. Digital Constitutionalism in Europe: Reframing Rights and Powers in the Algorithmic Society. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 366 p. URL: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/A3F61C6368D17D953457234B8A59C502/9781316512777AR.pdf/Digital_Constitutionalism_in_Europe.pdf?event-type=FTLA
- [28] Razmetaeva Yu., Barabash Yu., Lukianov D. The Concept of Human Rights in the Digital Era: Changes and Consequences for Judicial Practice. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. № 3 (15). P. 41–56. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1660480856.pdf
<https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.3-a000327>
- [29] Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng>
- [30] Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/eng>
- [31] Siagian R., Siahaan L., Hamzah M. I. Human Rights in The Digital Era: Online Privacy, Freedom Of Speech, and Personal Data Protection. *Journal of Digital Learning and Distance Education*. 2023. № 2(4). P. 513–523. URL: https://www.researchgate.net/publication/374280702_Human_Rights_in_The_Digital_Era_Online_Privacy_Freedom_Of_Speech_and_Personal_Data_Protection
<https://doi.org/10.56778/jdlde.v2i4.149>
- [32] Suárez-Álvarez R., Pastor-Rodríguez A. Risks in Children's Digital Visibility and Vulnerability: Sharenting in France, Italy, Spain, and the United Kingdom. *European Public & Social Innovation Review*. 2025. № 11. P. 1–21. URL: <https://epsir.net/index.php/epsir/article/view/2101/1820>
<https://doi.org/10.31637/epsir-2026-2101>
- [33] Terzis P. Against digital constitutionalism. *European Law Open*. 2024. № 3(2). P. 336–352. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-law-open/article/against-digital-constitutionalism/CDD6DD1071C7CC8C5EA0E62DB4BE39DC>
<https://doi.org/10.1017/elo.2024.15>

- [34] Айрапетов М. А. Цифрові права і свободи людини. Реальність без належного унормування. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. 2025. Вип. 1(65). URL: <https://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/332569/321564>
[https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1\(65\).332569](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1(65).332569)
- [35] Белов Д. М., Переш І. Є., Покорба І. Цифрові права людини: доктринальні засади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 110–115. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303017/295033>
<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.17>
- [36] Бисага Ю. М., Белов М. В., Белов Д. М. Виклики для прав дитини у зв'язку з розвитком штучного інтелекту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 77(1). С. 71–76. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.1.11>
- [37] Бочковой В. А., Бааджи Н. А. Обмеження цифрових прав людини в умовах сучасних правових викликів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 4. Вип. 84(4). С. 228–233. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/312291/303299>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.31>
- [38] Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 58–61. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/14.pdf
<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/12>
- [39] Верлос Н. Конституціоналізація цифрових прав людини: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 129–133. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/359>
<https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2020.21>
- [40] Володовська В., Дворовий М. Права людини онлайн: Порядок денний для України. Київ : ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2019. 56 с. URL: https://dslua.org/wp-content/uploads/2019/12/DRA_FINAL_UKR.pdf
- [41] Гиляка О. С. Новітні технології та права людини: аналіз деяких критичних проблем цифрової ери. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 2. С. 15–30. URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/Вісник%20НАПрНУ_том%2030_2_2023_УКР-15-30.pdf
<https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023.30.2.15>
- [42] Гончаренко О. А. Право доступу до Інтернету як складова прав дитини. *Право та інновації*. 2016. № 4(16). С. 23–29. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/9cb4d44c-f5a5-42f3-9096-9aaa17b95496/content>
- [43] Гранкіна В. І., Абдель Фатах А. С. Захист дітей-інфлюенсерів: міжнародний досвід і шляхи регулювання в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 2 № 85. С. 73–78. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315257>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.10>
- [44] Дворовий М. В. Перевірка віку як засіб захисту дітей від протиправного контенту на цифрових платформах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 91. Т. 3. С. 55–61. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.8>
- [45] Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text

- [46] Захарчук І. В. Цифрові права громадян України: конституційно-правові засади та механізми реалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 90(1). С. 268–273. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/36.pdf>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.1.34>
- [47] Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- [48] Маркович Х. М. Правові аспекти приватності дітей в інтернеті баланс між захистом і свободою. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 199–203. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/312972/303992>
<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.31>
- [49] Музика Л. А. Цифрові права дітей: сучасні виклики та євроінтеграція. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 91(1). С. 394–400. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/59.pdf>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.57>
- [50] Передерій О. С. Заходи забезпечення прав дитини як учасника цифрових відносин в аспекті протидії кіберзлочинності та втягненню в протиправну діяльність. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2025. № 2(35). С. 376–384. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/575/623>
<https://doi.org/10.32631/vca.2025.2.31>
- [51] Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. № 1. С. 15–23. URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9D%D0%90%D0%9F%D1%80%D0%9D%D0%A3_%D0%A2%D0%BE%D0%BC%2028_1_2021_15-23.pdf
[https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(1\).2021.15-23](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(1).2021.15-23)
- [52] Пирого І. С., Колб С. О. Інформаційні права людини в цифровому просторі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 1. № 89. С. 216–221. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/335548/324501>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.29>
- [53] Посібник з питань прав дитини в цифровому середовищі для органів державної влади. URL: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/posibnyk-z-pytan-pravdytyny-v-czyfrovomu-seredovyshhi.pdf>
- [54] Правдюк А. Л. Конституціоналізація цифрових прав людини. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 9(23) С. 44–54. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-44-54](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-44-54)
- [55] Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
- [56] Про схвалення Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року : Указ Президента України від 21.11.2024 № 708/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2025-%D1%80#Text>
- [57] Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text>
- [58] Разметаєва Ю. С. Цифрові права людини та проблеми екстратериторіальності в їх захисті. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 18–23. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/4.pdf
<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.54>

- [59] Рішення Євросуду: свобода Інтернету є фундаментальним правом людини. *Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи* : веб-сайт. URL: <https://archive.khpg.org/1357685488>
- [60] Рішення у справі Ahmet Yildirim v. Turkey. 18.12.2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-126863%22%7D>}
- [61] Садовська Д. І. Захист персональних даних дітей у соціальних мережах в контексті права на забуття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 81(1). С. 225–230. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/300660/292871>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.35>
- [62] Синегубов О. В., Черненко О. М. Стратегія ВІК+ як інструмент забезпечення прав дітей на безпечне цифрове середовище. *Правове забезпечення прав людини у глобальному вимірі: рівні можливості, інклюзія та протидія насильству* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 листоп. 2024 р.) / ред. кол.: Кожура Л. О., Рижук Ю. М., Богданець А. В. Київ : КНЕУ, 2024. С. 370–374. URL: https://drive.google.com/file/d/1mDv0rFeS7xiyCMmvud_ly6DpbN2xMt91/view
- [63] Тарасенко Л. О. Цифрові права: правова природа та еволюція. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2024. Вип. 79. С. 123–133. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/12532/1287>
<http://dx.doi.org/10.30970/vla.2024.79.123>
- [64] Тарасенко Л. Право на доступ до Інтернету. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2020. Вип. 71. С. 53–61. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11022/11290>
<http://dx.doi.org/10.30970/vla.2020.71.053>
- [65] Тихоміров О. О. Права людини: інформаційний вимір : монографія. Одеса : Вид-во «Юридика», 2023. 304 с. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/tihomirov_o.o._prava_lyudini_print.pdf
- [66] Тихоміров О. О. Інформаційні права людини: теоретико-правова концептуалізація : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2024. 530 с. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/disertaciya_tihomirov.pdf
- [67] Федосєєва Т. Р. Творча діяльність дитини в цифровому середовищі: окремі питання правового характеру. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2025. Т. 16. С. 167–177. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/053acecc-3f19-45d6-a3fb-f90ec7fb606f/content>
<https://doi.org/10.18523/2617-2607.2025.16.167-177>
- [68] Чалчинський В. І. Конституційно-правове забезпечення прав людини в умовах цифровізації : дис. ... канд. юрид. наук : 081 – «Право» (08 – Право). Київ, 2025. 299 с.
- [69] Шаповал Л. І. Права дитини у віртуальному світі. *Захист прав дитини в умовах військової агресії* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27 черв. 2025 р.). Одеса : ОДУВС, 2025. С. 166–169. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/26653/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2.%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.27.06.25.docx%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BC..pdf#page=167

REFERENCES

- [1] European Commission. (2022). *A digital decade for children and youth: The new European strategy for a better internet for kids (BIK+)* (COM/2022/212 final). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A212%3AFIN>

- [2] Alonso, S. D. (2022). Mom, I want to be a Youtuber: An unregulated reality. *Visual Review: International Visual Culture Review Revista Internacional de Cultura Visual*, 10(3), 1–14. Retrieved from <https://visualcompuplications.es/revVISUAL/article/view/3601/2009>
<https://doi.org/10.37467/revvisual.v9.3601>
- [3] Ayalew, Y. E., Verdoodt, V., & Lievens, E. (2024). General Comment No. 25 on children's rights in relation to the digital environment: Implications for children's right to privacy and data protection in Africa. *Human Rights Law Review*, 24. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4875445
<https://doi.org/10.1093/hrlr/ngae018>
- [4] Bieliakov, K. I., Tykhomirov, O. O., Radovetska, L. V., & Kostenko, O. V. (2023). Digital rights in the human rights system. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*, 10(1), 185–207. Retrieved from <https://hrcak.srce.hr/305542>
<https://doi.org/10.22598/iele.2023.10.1.10>
- [5] Blanco, E. F., & Gutiérrez, M. R. (2024). Sharenting on Instagram: Abuse of the presence of minors in advertising. *Revista de Comunicación*, 23(1), 177–198. Retrieved from <https://revistadecomunicacion.com/index.php/rcom/en/article/view/3460>
<https://doi.org/10.26441/RC23.1-2024-3460>
- [6] European Union. (2012). *Charter of Fundamental Rights of the European Union* (2012/C 326/02). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012P/TXT>
- [7] Choudhuri, A. (2019). Conceptualising children's rights in digital spaces: Emerging issues and challenges. *Socio-Legal Review*, 15(2), 151–179. Retrieved from <https://repository.nls.ac.in/slr/vol15/iss2/3/>
<https://doi.org/10.26441/RC23.1-2024-3460>
- [8] European Commission. (2025, October 10). *Commission scrutinises safeguards for minors on Snapchat, YouTube, Apple App Store and Google Play under the Digital Services Act*. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-scrutinises-safeguards-minors-snapchat-youtube-apple-appstore-and-google-play-under>
- [9] European Commission. (2012). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: European strategy for a better internet for children* (COM/2012/0196 final). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0196>
- [10] European Commission. (2021). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: EU strategy on the rights of the child* (COM(2021) 142 final). Brussels, Belgium. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142>
- [11] Čulo Margaletić, A., & Preložnjak, B. (n.d.). *Children's right to privacy in the digital age*. Retrieved from <https://hrcak.srce.hr/file/452301>
- [12] Custers, B. (2022). New digital rights: Imagining additional fundamental rights for the digital era. *Computer Law & Security Review*, 44. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364921001096?via%3Dihub>
<https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105636>
- [13] De Gregorio, G. (2019). The rise of digital constitutionalism in the European Union. *International Journal of Constitutional Law*, 18(1), 41–70. Retrieved from <https://>

papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID3506692_code3025316.pdf?abstractid=3506692&mirid=1

<https://doi.org/10.1093/icon/moab001>

- [14] European Parliament and the Council of the European Union. (2018). *Directive (EU) 2018/1808 of 14 November 2018 amending Directive 2010/13/EU on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive) in view of changing market realities*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1808/oj/eng>
- [15] European Parliament and the Council of the European Union. (2019). *Directive (EU) 2019/770 of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/770/oj/eng>
- [16] European Parliament and the Council of the European Union. (2000). *Directive 2000/31/EC of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market («Directive on electronic commerce»)*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031>
- [17] European Union. (2023). *European declaration on digital rights and principles for the Digital Decade (2023/C 23/01)*. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2023_023_R_0001
- [18] Freitas, B. M. S., Fernandes, N., Gaudenzi, P., & Andrada, B. C. (2024). Between play and exploitation: What is the place of the rights of child YouTubers? *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 14(5), 1197–1213. Retrieved from <https://www.mdpi.com/2254-9625/14/5/79>
<https://doi.org/10.3390/ejihpe14050079>
- [19] Committee on the Rights of the Child. (2021). *General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment (CRC/C/GC/25)*. Geneva, Switzerland: United Nations. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3906061>
- [20] Giluz, S. (2022). Designing for children's rights in a digital world: Introducing a global volunteer network initiative. *The UN Committee on the Rights of the Child's General Comment on the Digital Environment. AOIR Selected Papers of Internet Research*. Retrieved from <https://spir.aoir.org/ojs/index.php/spir/article/view/12960>
<https://doi.org/10.5210/spir.v2022i0.12960>
- [21] Golia, A. J. (2024). Critique of digital constitutionalism: Deconstruction and reconstruction from a societal perspective. *Global Constitutionalism*, 13(3), 488–518. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=414581>
<https://doi.org/10.1017/S2045381723000126>
- [22] European Commission. (2025). *Guidelines on measures to ensure a high level of privacy, safety and security for minors online: Pursuant to Article 28(4) of Regulation (EU) 2022/2065*. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202505519
- [23] Karppinen, K., & Puukko, O. (2020). Four discourses of digital rights: Promises and problems of rights-based politics. *Journal of Information Policy*, 10, 304–328. <https://doi.org/10.5325/jinfopoli.10.2020.0304>
- [24] Novira, D., Astuti, W. S., Albadi, M. F., Harmono, & Gunawan, M. S. (2024). Legal protection of children's personal data in the digital era. *Journal of Social Research*, 3(9).

- Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/383506378_Legal_Protection_of_Children's_Personal_Data_in_the_Digital_Era
<https://doi.org/10.55324/josr.v3i9.2195>
- [25] Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025, June 25). *Age assurance practices of 50 online services used by children*. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/age-assurance-practices-of-50-online-services-used-by-children_a19853aben.html
- [26] Pleskach, M. (2025). Theoretical grounds for defining the criteria to distinguish between digital and traditional human rights: An international legal analysis. *Social and Legal Studies*, 8(2), 248–261. Retrieved from <https://doi.org/10.32518/sals.2.2025.248>
- [27] Pollicino, O., & De Gregorio, G. (2021). *Digital constitutionalism in Europe: Reframing rights and powers in the algorithmic society*. Cambridge, England: Cambridge University Press. Retrieved from https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/A3F61C6368D17D953457234B8A59C502/9781316512777AR.pdf/Digital_Constitutionalism_in_Europe.pdf?event-type=FTLA
- [28] Razmetaeva, Y., Barabash, Y., & Lukianov, D. (2022). The concept of human rights in the digital era: Changes and consequences for judicial practice. *Access to Justice in Eastern Europe*, 3(15), 41–56. Retrieved from https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1660480856.pdf
<https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.3-a000327>
- [29] European Parliament and the Council of the European Union. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng>
- [30] European Parliament and the Council of the European Union. (2022). *Regulation (EU) 2022/2065 of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act)*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/eng>
- [31] Siagian, R., Siahaan, L., & Hamzah, M. I. (2023). Human rights in the digital era: Online privacy, freedom of speech, and personal data protection. *Journal of Digital Learning and Distance Education*, 2(4), 513–523. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/374280702_Human_Rights_in_The_Digital_Era_Online_Privacy_Freedom_Of_Speech_and_Personal_Data_Protection
<https://doi.org/10.56778/jdlde.v2i4.149>
- [32] Suárez-Álvarez, R., & Pastor-Rodríguez, A. (2025). Risks in children's digital visibility and vulnerability: Sharenting in France, Italy, Spain, and the United Kingdom. *European Public & Social Innovation Review*, 11, 1–21. Retrieved from <https://epsir.net/index.php/epsir/article/view/2101/1820>
<https://doi.org/10.31637/epsir-2026-2101>
- [33] Terzis, P. (2024). Against digital constitutionalism. *European Law Open*, 3(2), 336–352. Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/journals/european-law-open/article/against-digital-constitutionalism/CDD6DD1071C7CC8C5EA0E62DB4BE39DC>
<https://doi.org/10.1017/elo.2024.15>
- [34] Airapetov, M. A. (2025). Digital rights and human freedoms. Reality without proper normalization. *Bulletin of NTUU «KPI» Political science. Sociology. Law*, 1(65). Retrieved from <https://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/332569/321564>
[https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1\(65\).332569](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1(65).332569)

- [35] Belov, D. M., Peresh, I. E., & Pokorba, I. (2024). Digital Human Rights: Doctrinal Principles. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 2, 110–115. Retrieved from <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303017/295033>
<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.17>
- [36] Bysaga, Yu.M., Belov, M. V., & Belov, D. M. (2023). Challenges for the rights of the child in connection with the development of artificial intelligence. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law*, 77(1), 71–76. Retrieved from <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.1.11>
- [37] Bochkovoy, V. A., & Baadzhi, N. A. (2024). Restrictions on digital human rights in the context of modern legal challenges. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 84(4), 228–233. Retrieved from <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/312291/303299>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.31>
- [38] Bratasyuk, O. B., & Mentukh, N. F. (2021). The concept and classification of digital rights in Ukraine. *Legal scientific electronic journal*, 10, 58–61. Retrieved from http://www.lsej.org.ua/10_2021/14.pdf
<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/12>
- [39] Verlos, N. (2020). Constitutionalization of Digital Human Rights: Domestic Practice and Foreign Experience. *Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 129–133. Retrieved from <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/359>
<https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2020.21>
- [40] Volodovska, V., & Dvorovy, M. (2019). Human Rights Online: An Agenda for Ukraine. Kyiv, Ukraine: NGO «Digital Security Laboratory». Retrieved from https://dslua.org/wp-content/uploads/2019/12/DRA_FINAL_UKR.pdf
- [41] Hylyaka, O. S. (2023). New technologies and human rights: analysis of some critical problems of the digital era. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(2), 15–30. Retrieved from https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/Вісник%20НАПРНУ_том%2030_2_2023_УКР-15-30.pdf
<https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023.30.2.15>
- [42] Goncharenko, O. A. (2016). The right to access the Internet as a component of the rights of the child. *Law and Innovations*, 4(16), 23–29. Retrieved from <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/9cb4d44c-f5a5-42f3-9096-9aaa17b95496/content>
- [43] Grankina, V. I., & Abdel Fatah, A. S. (2024). Protection of child influencers: international experience and ways of regulation in Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 85(2), 73–78. Retrieved from <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315257>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.10>
- [44] Dvorovy, M. V. (2025). Age Verification as a Means of Protecting Children from Illegal Content on Digital Platforms. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 91(3), 55–61. Retrieved from <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.8>
- [45] European Convention on the Rights of the Child. (1989, November). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text
- [46] Zakharchuk, I. V. (2025). Digital Rights of Ukrainian Citizens: Constitutional and Legal Principles and Mechanisms of Implementation. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 90(1), 268–273. Retrieved from <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/36.pdf>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.1.34>

- [47] Convention on the Rights of the Child. (1989, November). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- [48] Markovich, H. M. (2024). Legal aspects of children's privacy on the Internet: the balance between protection and freedom. *Analytical and comparative law*, 5, 199–203. Retrieved from <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/312972/303992>
<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.31>
- [49] Music, L. A. (2025). Digital rights of children: modern challenges and European integration. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 91(1), 394–400. Retrieved from <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/59.pdf>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.57>
- [50] Perederiy, O. S. (2025). Measures to ensure the rights of the child as a participant in digital relations in the aspect of combating cybercrime and involvement in illegal activities. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 2(35), 376–384. Retrieved from <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/575/623>
<https://doi.org/10.32631/vca.2025.2.31>
- [51] Petryshyn O. V., Hlyyaka O. S. Human Rights in the Digital Age: Challenges, Threats and Prospects. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 1, 15–23. Retrieved from https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9D%D0%90%D0%9F%D1%80%D0%9D%D0%A3_%D0%A2%D0%BE%D0%BC%2028_1_2021_15-23.pdf
[https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(1\).2021.15-23](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(1).2021.15-23)
- [52] Pyroga, I. S., & Kolb, S. O. (2025). Human information rights in the digital space. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 89(1), 216–221. Retrieved from <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/335548/324501>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.29>
- [53] *A guide for public authorities on children's rights in the digital environment. (n.d.)*. Retrieved from <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/posibnyk-z-pytan-pravdytyny-v-czyfrovomu-seredovyshhi.pdf>
- [54] Pravdyuk, A. L. (2023). Constitutionalization of Digital Human Rights. *Science and Technology Today*, 9(23), 44–54. Retrieved from [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-44-54](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-44-54)
- [55] About media: Law of Ukraine. (2022, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
- [56] On approval of the National Strategy for the Protection of the Rights of the Child in the Sphere of Justice for the Period Until 2028: Decree of the President of Ukraine. (2024, November, № 708/2024). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2025-%D1%80#Text>
- [57] On digital content and digital services: Law of Ukraine. (2023, August). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text>
- [58] Razmeataeva, Yu.S. (2020). Digital human rights and problems of extraterritoriality in their protection. *Law and public administration*, 4, 18–23. Retrieved from http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/4.pdf
<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.54>
- [59] European Court Decision: Internet Freedom is a Fundamental Human Right. (n.d.). *Human Rights in Ukraine. Information Portal of the Kharkiv Human Rights Group*. Retrieved from <https://archive.khpg.org/1357685488>

- [60] *Decision in the case Ahmet Yildirim v. Turkey*. (2012, December). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-126863%22%7D>
- [61] Sadovska, D. I. (2024). Protection of children's personal data in social networks in the context of the right to be forgotten. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 81(1), 225–230. Retrieved from <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/300660/292871>
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.35>
- [62] Synegubov, O. V., & Chernenko, O. M. (2024). The VC+ Strategy as a Tool for Ensuring Children's Rights to a Safe Digital Environment. In L. O. Kozhura, Y. M. Ryzhuk, & A. V. Bohdanets (Eds.), *Legal Provision of Human Rights in the Global Dimension: Equal Opportunities, Inclusion and Combating Violence: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (Pp. 370–374). Kyiv, Ukraine: KNEU. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1mDv0rFeS7xyCMmvue_ly6DpbN2xMt91/view
- [63] Tarasenko, L. O. (2024). Digital rights: legal nature and evolution. *Bulletin of Lviv University. Legal Series*, 79, 123–133. Retrieved from <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/12532/1287>
<http://dx.doi.org/10.30970/vla.2024.79.123>
- [64] Tarasenko, L. (2020). The Right to Access the Internet. *Bulletin of Lviv University. Legal Series*, 71, 53–61. Retrieved from <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11022/11290>
<http://dx.doi.org/10.30970/vla.2020.71.053>
- [65] Tikhomirov, O. O. (2023). *Human Rights: Information Dimension*. Odesa, Ukraine: Publishing House «Yurydika». Retrieved from https://ippi.org.ua/sites/default/files/tikhomirov_o.o._prava_lyudini_print.pdf
- [66] Tikhomirov, O. O. (2024). Human information rights: theoretical and legal conceptualization (Doctoral dissertation, Kyiv, Ukraine). Retrieved from https://ippi.org.ua/sites/default/files/disertaciya_tikhomirov.pdf
- [67] Fedoseeva, T. R. (2025). Creative activity of a child in the digital environment: some legal issues. *Scientific notes of NaUKMA. Legal sciences*, 16, 167–177. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/053acecc-3f19-45d6-a3fb-f90ec7fb606f/content>
<https://doi.org/10.18523/2617-2607.2025.16.167-177>
- [68] Chalchinsky, V. I. (2025). Constitutional and legal protection of human rights in the conditions of digitalization (Candidate dissertation, Kyiv, Ukraine).
- [69] Shapoval, L. I. (2025). Children's rights in the virtual world. In *Protection of children's rights in conditions of military aggression: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (Pp. 166–169). Odesa, Ukraine: ODUVS. Retrieved from http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/26653/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%20%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2.%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.27.06.25.docx%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BC..pdf#page=167

Олег Васильович Синегубов

Доктор юридичних наук, професор

Член-кореспондент Національної академії правових наук України

Національна академія правових наук України

61024, вул. Григорія Сковороди, 70, Харків, Україна

Голова Харківської обласної військової адміністрації
61002, вул. Сумська, 64, Харків, Україна
email: sinegubov.oleg@gmail.com

Oleg V. Sinegubov

Doctor of Law Sciences, Professor
Corresponding Member NALS of Ukraine
National Academy of Legal Sciences of Ukraine
61024, 70 Hryhoriia Skovorody St., Kharkiv, Ukraine

Head of Kharkiv Regional Military Administration
61002, 64 Sumskaya St., Kharkiv, Ukraine
email: sinegubov.oleg@gmail.com

Рекомендоване цитування: Синегубов О. В. Концептуалізація «цифрових прав» та здійснення прав дітей у цифровому середовищі в контексті цифрового конституціоналізму. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2026. Том 33. № 1. С. 53–95. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-53>

Suggested Citation: Sinegubov, O. V. (2026). Conceptualising «Digital Rights» and the Exercise of Children’s Rights in the Digital Environment in the Context of Digital Constitutionalism. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 33(1), 53–95. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2026-33-1-53>

Дата першого надходження статті до видання: 12.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.02.2026
Дата публікації (оприлюднення): 31.03.2026